

Rrjeti - NATYRA 2000

PERQASJE INOVATIVE PER PERCAKTIMIN E KUFIJVE TE ZONAVE NATURA 2000

Rast Studimor: pSCI Sazan Karaburun

Përgatitur nga: MSc. Daniela Mane

Nëntor 2023

Lista e shkurtimeve

AdZM-të	Agjencitë Rajonale të Zonave të Mbrojtura
AKZM	Agjencia Kombëtare e Zonave të Mbrojtura
ASIG	Autoriteti Shtetëror për Informacionin Gjeohapësinor
BE	Bashkimi Evropian
BIONNA	Rrjeti i të Dhënave të Biodiversitetit në Shqipëri
CBD	Konventa për Diversitetin Biologjik
CLC	Kategoritë e mbulesës së tokës sipas CORINE
DD	Nuk ka të dhëna të mjaftueshme
EN	I Rrezikuar
GIS	Sistemi i Informacionit Gjeografik
IUCN	Unioni Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës
KE	Komisioni Evropian
LC	Interes i ulët Ruajtjeje
LR	Rrezik i ulët
MTM	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit
NT	Pothuajse i rrezikuar
OJQ	Organizata Jo-Qeveritare
OSHC	Organizata të Shoqërisë Civile
pSCI	Zonë e propozuar me Rëndësi Komunitare
SAC	Zonave të Veçanta të Ruajtjes
SCI	Zonë me Rëndësi Komunitare”
SPA	Zona Veçanërisht të Mbrojtura
UNESCO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsimin, Shkencën dhe Kulturën
VKM	Vendim i Këshillit të Ministrave
VNM	Vlerësimi i Ndikimit në Mjedis
VSM	Vlerësimi Strategjik Mjedisor
VU	I Përkeqësuar
WiMS	Sistemi i Menaxhimit të Informacionit për Jetën e Egër
ZPT	Zona e Përdorimit Tradicional
ZQ	Zona Qendrore
ZR	Zona Rekreative

PËRMBAJTJA

LISTA E SHKURTIMEVE	2
LISTA E FIGURAVE	4
LISTA E TABELAVE	4
1 HYRJE	5
1.1 DIREKTIVAT EVROPIANE PËR RUAJTJEN E NATYRËS	6
1.2 RRJETI NATURA 2000	6
1.3 PROJEKTI	7
2 METODOLOGJIA	8
2.1 ZGJERIMI I RRJETIT NATURA 2000	8
2.2 QASJA INOVATIVE BAZUAR NË EKOSISTEM	9
2.2.1 PËRSE NJË QASJE INOVATIVE	9
2.2.2 QASJA INOVATIVE BAZUAR NË EKOSISTEM	10
2.2.3 PROCESI ME PJESËMARRJE	12
3 ANALIZA E REZULTATEVE	13
3.1 PËRSHKRIMI I ZONËS	13
3.2 VLERAT NATYRORE	15
3.2.1 HABITATET BREGDETARE DHE DETARE NATYRA 2000	15
3.2.2 LLOJE TË RËNDËSISHME TË FAUNËS	22
3.2.3 VLERA KULTURORE	22
3.2.4 VLERA NATYRORE	24
3.3 PRESIONET/KËRCËNIMET	26
3.3.1 PESHKIMI	26
3.3.2 AKUAKULTURA	27
3.3.3 AKTIVITETET TURISTIKE	28
3.3.4 ANIJET TURISTIKE	29
3.3.5 TRANSPORTI DETAR	29
3.3.6 NDOTJA	32
3.3.7 AKTIVITETET USHTARAKE (BAZA E PASHA LIMANIT	32
3.3.8 HARTA TOTALE E KËRCËNIMEVE	32
3.4 HARTA ANALITIKE	34
4 PROCESI PJESËMARRËS	39
4.1 TAKIMI I PARË	39
4.2 TAKIMI I DYTË	40
5 PËRFUNDIME E REKOMANDIME	42

Lista e Figurave

Figura 1. Harta e parkut kombëtar Detar Sazan Karaburun.....	14
Figura 2. Harta baze – Kufiri i Parkut Detar dhe Rrjeti kuadratik.....	15
Figura 3. Harta e habitateve kryesore të zonës	21
Figura 4. Harta e vrojttimeve të llojeve të kafshëve	23
Figura 5. Shpërndarja e sipërfaqes sipas klasave të vlerësimit të vlerës natyrore.....	24
Figura 6. Harta e Vlerës totale natyrore	25
Figura 7. Harta e zonave që ndikohen nga aktivitetet i peshkimit.....	28
Figura 8. Harta e aktiviteteve kryesore ekonomike në zonë	30
Figura 9. Harta e ndikimit të transportit detar dhe udhëtimeve turistike	31
Figura 10. Harta e vlerës së kërcënimeve	33
Figura 11. Shpërndarja e sipërfaqes sipas klasave të rrezikut.....	34
Figura 12. Harta e përshtatshmërisë për ruajtjen e natyrës (Vlera totale).....	35
Figura 13. Shpërndarja e sipërfaqes sipas klasave të përshtatshmërisë për ruajtjen e natyrës.....	36
Figura 14. Kufiri i propozuar për zonat Natura 2000.....	37
Figura 15. Kufiri i propozuar për zonën Natura 2000 me zonat e konfliktit.....	38
Figura 16. Shpërndarja e sipërfaqes sipas klasave të konfliktit	39
Figura 17. Modeli konceptual Gjiri i Vlorës.....	41

Lista e Tabelave

Tabela 1 : Lista e habitateve N2000 në Gjirin e Vlorës	20
Tabela 2 : Lista e llojeve N2000 në Gjirin e Vlorës	22
Tabela 3. Identifikimi i zonave të konfliktit	36

1 Hyrje

Shqipëria konsiderohet një pikë e nxehtë e biodiversitetit në Evropë. Megjithatë, vërehet se një biodiversitet i tillë i jashtëzakonshëm dhe burime të vlefshme natyrore po përballen me sfida. Si vendet e tjera në zhvillim, edhe Shqipëria po përballlet me një zhvillim të shpejtë. Rrugët dhe infrastrukturat e reja, digat, hidrocentralet, rezervuarët e naftës dhe infrastruktura e turizmit masiv synojnë të rrisin ekonominë e vendit, ndërkohë që përbëjnë një kërcënim serioz për mbrojtjen e natyrës.

Sipas Raportit të 6-të Kombëtar të Konventës për Diversitetin Biologjik (CBD) (2019), faktorët kryesorë të humbjes së diversitetit biologjik janë aktivitetet antropogjenë. Kërcënimet kryesore për biodiversitetin përfshijnë: zhvillimin industrial, urbanizimin, gjuetinë e paligjshme, peshkimin, erozionin e tokës, energjinë dhe minierat, transportin dhe turizmin.

Duke njohur rolin e rëndësishëm që kanë zonat e mbrojtura në ruajtjen e biodiversitetit, Shqipëria ka bërë përpjekje për krijimin dhe zgjerimin e rrjetit të zonave të mbrojtura. Në veçanti, vendi ka bërë përpjekje të rëndësishëm në përmirësimin e mbulimit të sistemit të tij të zonave të mbrojtura gjatë 20 viteve të fundit, duke zgjeruar në mënyrë të ndjeshme shtrirjen e zonave të mbrojtura nga 163,901 ha (5.7%) në 2000, në 460,762 ha (16%) në 2015 dhe në 624.172 ha (21.7%) në 2023.

Integrimi në BE është prioritet kryesor për Qeverinë shqiptare. Shqipëria është vend kandidat për në Bashkimin Evropian. Si pjesë e procesit të pranimit, për më shumë se një dekadë, Shqipëria po punon intensivisht në transpozimin e Direktivave të BE-së në legjislacionin e saj kombëtar.

Direktivat për Shpendët e Egër dhe Habitatet janë pjesa qendrore e përpjekjeve evropiane për ruajtjen e natyrës. Këto direktiva të rëndësishme rregullojnë mbrojtjen e specieve dhe habitateve nëpërmjet krijimit dhe menaxhimit të duhur të një rrjeti të zonave të mbrojtura të njohur si rrjeti Natyra 2000.

Në Raportin e tij të Progresit 2022 për Shqipërinë, Komisioni Evropian (KE) vëren se përafrimi i legjislacionit kombëtar me *acquis* në fushën e mbrojtjes së natyrës, veçanërisht për Direktivat e Shpendëve dhe Habitateteve, është mjaft i avancuar. Megjithatë, zbatimi është në një fazë shumë fillestare dhe përballlet me një sërë sfidash, duke përfshirë kapacitetet e dobëta institucionale, bashkëpunimin e kufizuar ndërmjet strukturave përgjegjëse qeveritare, përfshirjen e kufizuar të institucioneve akademike dhe kërkimore dhe mungesën e burimeve adekuate financiare. Mungesa e hartave të detajuara të habitateve që mbulojnë të gjithë vendin si dhe niveli i kufizuar i njohurive mbi habitatet dhe shpërndarjen e llojeve pengon identifikimin dhe mbrojtjen e duhur të zonave përkatëse si dhe zgjedhjen dhe zbatimin e masave të duhura të ruajtjes.

Raporti vuri në dukje gjithashtu se zbatimi i ligjit në mbrojtjen e mjedisit mbetet përgjithësisht i dobët. Për më tepër, legjislacioni për investimet strategjike ngre shqetësime për mbrojtjen e biodiversitetit, pasi mund të çojë në investime të mëdha turistike dhe industriale në zonat e mbrojtura. Vëmendja e duhur duhet t'i kushtohet hartimit të projekteve dhe cilësisë e standardeve për Vlerësimet e Ndikimit në Mjedis (VNM) për të minimizuar ndikimet e mundshme.

Shqipëria ka identifikuar një listë paraprake të zonave të Natura 2000 në të gjithë vendin, të cilat do ti paraqiten Komisionit Evropian, duke kontribuar në këtë mënyrë në përputhjen e kuadrit rregullator të vendit me *acquis* mjedisore të BE-së.

1.1 Direktivat Evropiane për ruajtjen e natyrës

Gurët themelorë të Evropës për politikën e ruajtjes së natyrës janë padyshim Direktiva e Shpendëve dhe Habitaveve. Ato janë legjislacioni më i vjetër evropian për mjedisin. Këto direktiva mbrojnë mbi 1000 lloje dhe më shumë se 200 habitate dhe janë të detyrueshme për të gjitha shtetet anëtare.

Miraturar në 1992, Direktiva e Këshillit 92/43/EEC e 21 majit 1992 mbi ruajtjen e habitaveve natyrore dhe të faunës dhe florës së egër synon të promovojë ruajtjen e biodiversitetit, duke marrë parasysh kërkesat ekonomike, sociale, kulturore dhe rajonale. Direktiva mbështet krijimin e rrjetit ekologjik Natura 2000 në mbarë BE-në, si një rrjet i zonave të mbrojtura që synon ruajtjen e vlerave natyrore kundër zhvillimeve potencialisht të dëmshme.

Direktiva e Habitaveve siguron ruajtjen e një game të gjerë specimesh të rralla, të kërcënuara ose endemike të kafshëve dhe bimëve. Rreth 200 lloje habitatesh¹ të rralla dhe karakteristike janë të synuara për t'u ruajtur duke përcaktuar Zona të Veçanta të Ruajtjes, për të cilën zbatohet një legjislacion i përbashkët në mbarë BE-në. Pesë shtojca të kësaj direktive përcaktojnë habitatet dhe llojet që duhen ruajtur në nivel Evropian, kriteret që përdoren për përzgjedhjen e zonave që janë të pranueshme për t'u njohur si të rëndësishme për Evropën, ose si zona të veçanta të ruajtjes si dhe llojet për të cilët zbatohet një regjim i rreptë mbrojtjeje në të gjithë arealin e tyre natyror brenda BE-së, si brenda dhe jashtë zonave Natura 2000, apo për të cilat Shtetet Anëtare duhet të sigurojnë që shfrytëzimi dhe marrja e tyre në natyrë është në përputhje me mbajtjen e tyre në një status të favorshëm ruajtjeje.

Direktiva e shpendëve ofron një kuadër ligjor për mbrojtjen e shpendëve, duke përfshirë foletë, vezët dhe habitatet e tyre. Nëpërmjet pesë shtojcave, Direktiva ka mbuluar përcaktimin e zonave të mbrojtura, habitatet për shpendët e egër, mbrojtjen e specieve dhe rregulloret e gjuetisë. Humbja dhe degradimi i habitatit janë kërcënimet më serioze për ruajtjen e shpendëve të egër. Prandaj, Direktiva vë theks të madh në mbrojtjen e habitaveve për speciet e rrezikuara dhe migratore. Ajo krijon një rrjet të Zonave të Mbrojtjes së Veçantë (SPA), duke përfshirë të gjitha territoret më të përshtatshme për këto specie. Që nga viti 1994, të gjitha SPA-të përfshihen në rrjetin ekologjik Natura 2000, i krijuar sipas Direktivës së Habitaveve 92/43/EE.

1.2 Rrjeti Natura 2000

Zbatimi i rrjetit Natura 2000 (N2K) është përpjekja më e rëndësishme e ruajtjes në Evropë, duke formuar rrjetin më të madh në botë të zonave nën mbrojtje. Qëllimi i saj është të sigurojë mbijetesën afatgjatë të specieve dhe habitaveve më të vlefshme dhe më të kërcënuara të Evropës.

Ky rrjet përbëhet nga Zonat e Veçanta të Mbrojtjes (SPAs) – të kërkuara sipas Art. 4(1) dhe 4(2) të Direktivës së Shpendëve (2009/147/KE) – dhe Zonat me Rëndësi Komunitare (SCIs) të miratuara dhe më pas të përcaktuara nga Shteti Anëtar si Zona të Veçanta të Ruajtjes (SAC) – të treguara sipas Direktivës së Habitaveve (92/43/CEE). SPA-të janë zona të mbrojtura për speciet e rralla, të kërcënuara, por edhe migratore të shpendëve të listuar në shtojcën I të Direktivës së Shpendëve, ndërsa, SCI-të dhe SAC-et janë zona që synojnë ruajtjen respektivisht të habitaveve dhe llojeve të shtojcës I dhe shtojcës II të Direktivës së Habitaveve. Vendet kandidatë janë të detyruara t'i klasifikojnë vetë zonat para pranimit dhe të njoftojnë Komisionin Evropian për përmblidhjen e këtij detyrimi. Përcaktimi i zonave Natura 2000 bazohet në 194 lloje shpendësh, 233 habitate dhe rreth 900 lloje bimore dhe 1550 lloje kafshësh që kërkojnë mbrojtje.

Procesi i përzgjedhjes së vendeve Natura 2000 bazohet me anë të rajoneve biogeografike. Evropa është e ndarë në nëntë rajone biogeografike, duke përfshirë Alpine, Atlantik, Detin e Zi, Boreal,

¹ mbi 233 në ditët e sotme duke përfshirë 71 habitate prioritare

Kontinental, Mesdhetar, Macaronesia, Pannonian, Steppic. Vlerësimi i propozimeve të reja të Shteteve Anëtare kryhet nëpërmjet një sërë seminaresh për çdo rajon biogeografik. Në këto seminare, përfaqësues nga Shtetet e reja Anëtare, Komisioni Evropian, OJQ-të mjedisore dhe ekspertët e pavarur vlerësojnë nëse fushat e propozuara nga qeveritë kombëtare janë koherente me dhënien e Direktivës së Habitave dhe Zogjve si dhe ato ofrojnë mbrojtjen e duhur për të gjitha speciet dhe habitatet e rrezikuara brenda rajoneve bio-gjeografike të interesuara.

Përzgjedhja e zonave që do të përfshihen në rrjetin Natura 2000 është një përgjegjësi e përbashkët midis Shteteve të reja Anëtare të BE-së dhe Komisionit Evropian dhe ajo bazohet ekskluzivisht në kriteret shkencore (pra madhësia e popullsisë dhe dendësia e specieve të synuara, zona dhe cilësia ekologjike e llojeve të habitatit të synuar të pranishëm në sit). Në datën e pranimi, vendet hyrëse duhet t'i propozojnë Komisionit Evropian një listë kombëtare të vendeve (vendet e propozuara me rëndësi komunitare, ose pSCI) të përcaktuara për të mbrojtur ato habitate dhe lloje të Direktivës së Habitave dhe Zogjve që ndodhin në territorin e tyre kombëtar. Pasi të paraqitet lista, Komisioni vlerëson koherencën e vendeve të reja dhe më në fund i miraton ato si Site me Rëndësi Komunitare (SCI). Kur një zonë e caktuar bëhet SCI, Shteti Anëtar ka gjashtë vjet për ta përcaktuar atë një Zonë të Veçantë të Konservimit (SAC).

Qëllimi i Direktivës së Habitave është krijimi i një 'statusi të favorshëm të ruajtjes' për llojet e habitave dhe speciet e zgjedhura për të qenë me rëndësi komunitare. Përkufizimi i "gjendjes së favorshme të ruajtjes" të habitave dhe specieve përshkruhet në nenin 1 të Direktivës. Kjo është përcaktuar gjerësisht si për habitatet ashtu edhe për speciet duke iu referuar faktorëve të tillë si dinamika e popullsisë së specieve, prirjet në gamën natyrore të specieve dhe habitave dhe zonën e habitave të mbetura.

1.3 Projekti

Projekti "Fuqizimi i OJQ-ve Shqiptare për të mbështetur krijimin dhe menaxhimin e rrjetit Natyra 2000 në Shqipëri / Mbrojtja e Biodiversitetit", financuar në kuadër të programit Green-AL, synon mbështetjen e organizatave të shoqërisë civile për të siguruar një kontribut cilësor dhe pjesëmarrje aktive të grupeve të interesit në mbështetje të procesit të krijimit dhe menaxhimit të rrjetit të zonave Natyra 2000 në Shqipëri, nëpërmjet ngritjes së një rrjeti kombëtar të organizatave të shoqërisë civile, i aftë për bashkëpunim dhe advokim në politikat kombëtare për ruajtjen e habitave dhe llojeve të rëndësishme në nivel Evropian.

Projekti synon të çojë përpara vizionin e Natyra 2000 në Shqipëri për të konsideruar urat midis natyrës dhe njerëzve si një vlerë e shtuar për mbrojtjen e biodiversitetit. Projekti synon të japë një model inovativ bazuar në bindjen e fortë se objektivat e ruajtjes së biodiversitetit mund të arrihen më lehtë kur vendosen marrëdhënie të favorshme ndërmjet mbrojtjes së natyrës dhe aspekteve socio-ekonomike. Kjo nënvizon nevojën për të angazhuar publikun e gjerë në procesin e krijimit dhe menaxhimit të zonave Natura 2000 nëpërmjet praktikave të planifikimit dhe vendimmarrjes politike me pjesëmarrje.

Përmes aktiviteteve dhe produkteve të këtij projekti do të advokohet në nivel kombëtar për një qasje nga poshtë-lart e mundësuar nga rrjetëzimi dhe pjesëmarrja aktive e OSHC-ve dhe palëve të interesuara. Ky model do të mundësojë zbutjen e kundërshtimeve dhe konflikteve në procesin e planifikimit dhe menaxhimit të zonave Natyra 2000, duke marrë në konsideratë nevojat e komunitetit lokal dhe të palëve të interesuara në procesin e vendimmarrjes. Për ta konkretizuar më mirë këtë iniciativë është punuar praktikisht në tre zona pilote, të cilat përfaqësojnë edhe tre kategori të ndryshme të territoreve të zonave të mbrojtura candidate për Natyra 2000, siç janë: Rezervati i

Menaxhuar Natyror Liqeni i Shkodrës, Parku Kombëtar Shebenik, dhe Parku Kombëtar Detar Karaburun-Sazan.

2 Metodologjia

2.1 Zgjerimi i rrjetit Natura 2000

Zgjerimi i rrjetit Natura 2000 drejt vendeve të reja anëtare të BE është një sfidë. Vendet e reja sjellin trashëgimi natyrore shtesë në BE, duke përfshirë dhe peizazhet e pasura kulturore. Efekti pozitiv i zgjerimit të BE-së mund të shoqërohet me efekte anësore të padëshiruara ndaj vlerave natyrore. Rrugët e reja tregtare, zgjerimi i infrastrukturës, praktikat intensive bujqësore, mund të ndikojnë në ekosistemet natyrore me një sërë kërcënimesh dhe presionesh. Këto efekte negative shumëfishojnë ndikimet ekzistuese njerëzore që prekin zonat natyrore tashmë nën kërcënim ose të humbura në mënyrë të pariparueshme.

Për të shmangur humbjet e pakthyeshme, përgjatë procesit të anëtarësimit në Bashkimin Evropian, vendet candidate, si Shqipëria, duhet të transpozojnë dispozitat e Direktivave të Shpendëve dhe Habitave në legjislationin e tyre kombëtar dhe të përgatisin kushtet për vendosjen e Natura 2000 në territorin e tyre deri në datën e pranimit. Ky proces harmonizimi përfaqëson hapin paraprak për zbatimin e Natura 2000 në të gjitha Shtetet Anëtare të BE-së. Ai përfshin plotësimin dhe dërgimin e një liste të zonave të propozuara me rëndësi komunitare (pSCI) pranë Komisionit Evropian dhe verifikimin e tyre gjatë një procesi diskutimi me bazë rajonet biogeografike.

Për të evituar humbjet e pakthyeshme të biodiversitetit dhe komplikimet e paparashikuara, zbatimi i rrjetit Natura 2000 duhet të jetë skrupuloz dhe i planifikuar siç duhet që në fazën më të hershme të mundshme. Në të kaluarën, vendime jo të mençura dhe jo të rregullta shpesh kanë çuar në konflikte serioze ose, ndonjëherë, në pasojë të paimagjinueshme për trashëgiminë natyrore. Mungesa e informacionit mbështetës mbi zhvillimin e rrjetit Natura 2000 apo shpjegimi i mangët mbi implikimet e Direktivave të Habitave dhe Shpendëve kanë shkaktuar keqkuptime si në nivel lokal ashtu edhe në atë kombëtar.

Në shumë raste, qeveritë kombëtare janë paraqitur para Gjykatës Evropiane të Drejtësisë (p.sh. Danimarka, Finlanda, Franca, Gjermania, Greqia, Holanda) për të sqaruar bllokimet dhe vonesat në zhvillimin e rrjetit Natura 2000. Gjithashtu, qeveritë e shumë Shteteve Anëtare të BE-së historikisht kanë nënvlerësuar rëndësinë kyçe të mbledhjes së të dhënave shkencore me anë të qasjeve multi-disiplinare. Vite më parë, kishte edhe një farë neglizhence për të përfshirë organizmat jo-institucionale (p.sh. OJQ-të) në procesin e përzgjedhjes së zonave. Përfshirja dhe pjesëmarrja e publikut ishte edhe më e kufizuar në disa vende të largëta të Evropës Qendrore dhe Lindore për shkak të trashëgimive të lidhura me historinë, si centralizimi i lartë i sistemeve të mëparshme qeveritare (p.sh. modelet sovjetike).

Nisur nga ky realitet i pakënaqshëm, vitet e fundit vendet e BE-së filluan ta përmbysin këtë prirje duke sjellë një tendencë në rritje për të bashkuar aktorë të ndryshëm në procesin e vendim-marrjes për përcaktimin e zonave Natura 2000. Pavarësisht se direktivat lidhur me Natura 2000 nuk pretendojnë në mënyrë eksplicite pjesëmarrjen e publikut, qasjet multi-aktorësh kanë marrë gjithnjë e më shumë vull në BE (Strategjia e Biodiversitetit të BE-së, Komisioni i Komuniteteve Evropiane 2005). Fakti që sot Evropa zotëron rrjetin më të gjerë të zonave të mbrojtura në botë, që mbulon më shumë se 18% të territorit të saj, është mbështetur padyshim nga ky përmirësim institucional dhe tekniko-shkencor.

Vendet kandidatë për në BE tani mund të përfitojnë nga ekspertiza e akumuluar nga vendet e tjera anëtare që kanë kaluar fazat e para të zbatimit të Natura 2000. Që nga koha e miratimit të parë të rregjës Natura 2000, zbatimi i politikës së ruajtjes së natyrës është bërë gjithnjë e më kërkuar. Përfshirja e grupit më të gjerë të mundshëm të aktorëve (organizatave joqeveritare, anëtarëve të komunitetit etj.), veçanërisht në nivel lokal, është e një rëndësie vendimtare. Trajnimet profesionale për ekspertët vendas janë një instrument thelbësor për të ndihmuar procesin e themelimit të rregjës Natura 2000.

2.2 Qasja inovative bazuar në ekosistem

2.2.1 Përse një qasje inovative

Edhe pse aspektet ekonomike, sociale dhe kulturore përgjithësisht nuk konsiderohen kur përzgjidhet një zonë Natura 2000 (normalisht është një vendim i bazuar në shkencë sipas Nenit. 4.1 të Direktivës së Habitaveve), kjo qasje në përcaktimin e kufijve të zonës synon një përputhje me dispozitat e Nenit. 2.3.2 "Masat e marra në bazë të kësaj Direktive duhet të marrin parasysh kërkesat ekonomike, sociale dhe kulturore dhe karakteristikat rajonale dhe lokale", të cilat portretizojnë më mirë kontekstin specifik të vendit.

Rrjeti Natura 2000, ka një farë fleksibiliteti ndaj aktiviteteve të lejuara brenda SCI-ve dhe SPA-ve. Ndryshe nga standardet e përbashkëta ligjore të sistemeve kombëtare të zonave të mbrojtura (si p.sh. Parqet Kombëtare, Peizazhet e Mbrojtura, Rezervat Natyrore, Monumentet Natyrore, etj.), të cilat zakonisht përfshijnë kufizime fikse që synojnë në përgjithësi mbrojtjen e të gjithë zonës, në zonat Natura 2000 aktivitetet njerëzore dhe proceset jo-natyrore lejohen nëse nuk rrezikojnë llojet dhe speciet e habitatit të listuar në anekset e direktivave.

Sigurisht, ekziston nevoja e vlerësimit sipas rasteve për të verifikuar llojin dhe intensitetin e veprimtarive aktuale dhe potenciale që mund të shkaktojnë shqetësim për zonën (zakonisht të përcaktuara ligjërisht në procedurën e quajtur Vlerësimi i Përshtatshëm sipas Art. 6.3) por vizioni i Natura 2000 për të konsideruar urat midis natyrës dhe njerëzve si një vlerë e shtuar për mbrojtjen e biodiversitetit është gjithashtu i rëndësishëm. Njerëzit nuk duhet të shihen vetëm si "bartësit kryesorë të kërcënimit". Një integrim i objektivave të ruajtjes së biodiversitetit me objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm po konsiderohet gjithnjë e më shumë në nivelin e BE-së gjatë viteve të fundit.

Qasja e propozuar bazohet në bindjen e fortë se objektivat e ruajtjes së natyrës mund të arrihen më lehtë kur të krijohen marrëdhënie të forta midis mbrojtjes së natyrës dhe aspekteve socio-ekonomike. Procesi i përgjithshëm, përgjatë të cilit trajtohen aktivitetet pjesëmarrëse me palët e interesuara lokale, është i orientuar në mënyrë eksplicite në "atë që njerëzit mund të përfitojnë nga natyra" dhe jo "atë që nuk mund të bëjnë në natyrë", një strategji shumë më efektive për arritjen e qëllimeve afatgjata të ruajtjes së biodiversitetit të BE-së. Mbi këtë bazë, modeli është zhvilluar me një qasje poshtë-lart të fuqizuar nga pjesëmarrja e madhe e palëve të interesuara lokale (institucionet publike, agjencitë lokale, përdoruesit e burimeve natyrore, peshkatarët, fermerët, barinjët, fshatarët, etj.).

Në të kaluarën, kufizimet e qasjeve tradicionale për përballimin e sfidave të përcaktimit të zonave Natura 2000 kanë shkakuar komplikime të jashtëzakonshme. Konfliktet e palëve të interesuara përgjithësisht lindin nga interesat konkurruese që veprojnë rreth një zone natyrore të caktuar dhe shpesh shkaktohen nga metodat e planifikimit nga lartë-poshtë që shpërfillin nevojat e komunitetit lokal dhe të palëve të interesuara. Kjo thekson nevojën për një qasje me pjesëmarrje edhe për krijimin e rregjës Natura 2000.

Rëndësia e një procesi pjesëmarrës që lehtëson përfshirjen, konsensusin, negocimin dhe bashkëpunimin e palëve të interesuara është vazhdimisht e theksuar gjatë zbatimit të kësaj qasjeje. Ambicia e qartë e modelit është të ofrojë një udhëzues referimi për mbështetjen e nismave të përcaktimit të zonave Natura 2000 në Shqipëri.

2.2.2 Qasja inovative bazuar në ekosistem

Për të garantuar përcaktimin optimal të zonave të rrejtit Natura 2000 dhe planifikimin e strategjive të menaxhimit për mbrojtjen afatgjatë të biodiversitetit propozohet kjo qasje gjithëpërfshirëse me pjesëmarrje që merr në konsideratë përfitimet e shumta prej natyrës, dhe interesat dhe opinionet e një game më të gjerë të palëve të interesuara. Qasja e propozuar vë një theks gjithnjë e më të madh në analizën dhe hartografinë e vlerave natyrore, identifikimin e konflikteve të mundshme midis palëve të interesuara dhe identifikimin e rëndësisë dhe vlerës së caktuar të përfitimeve të lidhura me biodiversitetin nga shumë aktorë, si mjete të fuqishme për përdorim në një proces me pjesëmarrje të planifikimit të peizazhit.

Qasja e propozuar e bazuar në ekosistem përfshin 5 grupe aktivitetsesh si më poshtë:

I. Vlerësime dhe hulumtime paraprake

1.1 Identifikimi i një grupi të aktorëve të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë

Një inventar i palëve të interesuara potenciale duhet të gjenerohet mbi një bazë të gjerë të grupeve lokale të interesit (vendimmarrësit, personeli administrativ përkatës, përfaqësuesit e komunitetit lokal, etj.) dhe sektorët socio-ekonomikë (barinjte, agjencitë e turizmit, peshkatarët, etj.). Të dhënat nga projektet dhe nismat e mëparshme dhe informacionet e ndjeshme mbi palët e interesuara duhet të agregohen dhe të kontrollohen gjatë workshop-eve pjesëmarrëse 1-ditore. Palët e interesuara dhe analizat e problemeve duhet të kryhen për të identifikuar grupet dhe/ose institucionet që kanë një marrëdhënie direkt ose indirekte me zonën e propozuar Natura 2000.

1.2 Mbledhja e literaturës dhe të dhënave në terren

Një koleksion i plotë i të dhënave shkencore mbi biodiversitetin e zonës duhet të kryhet nëpërmjet analizës së literaturës shkencore ekzistuese përkatëse, raporteve të projekteve dhe të dhënave rreth zonës së studimit të mbledhura gjatë aktiviteteve të mëparshme të projekteve të ndryshme, duke përfshirë të dhënat e ruajtura në bazat e të dhënave BioNNA dhe WIMS. Eksperti i biodiversitetit duhet të caktojë habitatet dhe speciet bimore dhe shtazore në përputhje me ekspertizën e saj/tij. Të dhënat e mbledhura për çdo habitat dhe specie duhet të përfaqësohen në një format GIS që tregon mbulimin/shpërndarjen e habitateve dhe specieve. Informacione të tjera të rëndësishme mund të mblidhen gjatë takimeve specifike me personelin e administratave lokale të zonave të mbrojtura dhe nga projekte të tjera që punojnë në zonë.

II. Mbledhja e të dhënave në terren mbi vlerat natyrore dhe faktorët e kërcënimit dhe presionit

Eksperti i biodiversitetit duhet të mbledhë informacion mbi speciet e rëndësishme bimore dhe shtazore, komunitetet bimore dhe llojet e habitateve, si dhe të mbledhë prova mbi presionet dhe kërcënimet. Çdo aktivitet në terren duhet të kryhet në bashkëpunim të fortë me personelin lokal të administratës së zonave të mbrojtura.

Aktivitetet e mbledhjes së të dhënave do të kontribuojnë në hartografinë e vlerave natyrore dhe analizën e saktë mbi biodiversitetin e zonës. Këto të dhëna do të ndihmojnë gjithashtu në kuptimin e përfitimeve të perceptuara dhe vlerësimin e konflikteve të mundshme midis ruajtjes së natyrës dhe

palëve të interesuara lokale. Studimi do të synojë identifikimin dhe përcaktimin e vlerave natyrore dhe përfitimeve të shumta që zona e studimit u jep palëve të interesuara lokale, duke vlerësuar problemet kryesore dhe sektorët/palët e interesuara në konflikte, në mënyrë që të mbështesin procesin e planifikimit me pjesëmarrje të zonë Natura 2000, në veçanti përcaktimin e kufijve të saj.

III. Zhvillimi i një baze të dhënash të integruar

Si rezultat i të dhënave të marra nga literatura dhe studimet e mëparshme si dhe nga vërtetimet në terren, do të ndërtohet një inventar i integruar i të dhënave mbi vlerat natyrore dhe kërcënimet dhe presionet ndaj tyre. Të gjitha të dhënat e grumbulluara do të jenë të gjeo-referencuara dhe të diskutuara me palët e interesuara. Bazuar në të dhënat e grumbulluara do të përgatiten listat e referencës me tipet e habitateve dhe llojet nga Direktivat e Shpendëve dhe Habiteteve që janë të pranishme në zonë. Të dhënat do të përdoren për të prodhuar hartat e listuara në seksionin e mëposhtëm (hartat tematike, harta analitike, etj.).

IV. Interpretimi i të dhënave dhe analiza hapësinore

Të gjitha të dhënat mbi vlerat natyrore dhe presionet e kërcënimet ndaj tyre do të hartografohen dhe interpretohen mbi bazën e konsideratave teorike, qasjeve praktike dhe konsultimeve me palët e interesuara lokale. Rezultatet do të paraqiten nëpërmjet një sërë hartash tematike. Rendi i hartave ndjek logjikën e procesit dhe synon lehtësimin e kuptimit të qasjes metodologjike të aplikuar. Në vijim janë tipet dhe përshkrimet e hartave që do të përgatiten:

Hartat bazë

- 1 Kufiri i zonës së projektit - Harta që tregon kufirin e përgjithshëm të zonës së studimit (kjo mund të jetë më e gjerë se zona e propozuar)
- 2 Zonat ekzistuese të mbrojtura – Harta që tregon kufijtë dhe kategorinë e menaxhimit të zonave ekzistuese të mbrojtura brenda zonës së studimit
- 3 Rrejtji kuadratik - Kjo hartë shfaq rrjetën kuadratikë që do të përdoret për të analizuar vlerat, burimet natyrore të zonës, dhe intensitetin e rrezikut për bimësinë, bimët dhe speciet shtazore. Rrjeti kuadratik është pjesë e rrjetit origjinal kuadratikë përgatitur nga Agjencia Evropiane e Mjedisit. Rrjeti është pjesë e sistemeve gjeografike sipas Direktivës INSPIRE. Rrjeti vjen në poligone kuadratikë me brinjë 1, 10 dhe 100 km. Për analizën e zonave Natura 2000 në Shqipëri do të përdoret rrjeti prej 1 km, i përshtatur me kufijtë e zonës së projektit.
- 4 Mbulesa e tokës - Kjo hartë shfaq mbulesën e tokës sipas përdorimit dhe vegjetacionit duke përdorur klasifikimin e sistemit CORINE, niveli i tretë.

Vlerat natyrore

- 5 Harta e vegjetacionit – Kjo hartë tregon llojet e bimësisë brenda zonës së studimit siç identifikohet nga literatura dhe mbledhja e të dhënave të depozituara.
- 6 Vlera e vegjetacionit – Kjo hartë shfaq vlerën e vegjetacionit në një rezolucion prej 1 km² (rrjeti kuadratik)
- 7 Harta e llojeve të rëndësishme bimore – Kjo hartë tregon praninë (pikën) e llojeve të rëndësishme bimore (të rrezikuara, endemike, të renditura në direktivat e BE-së) brenda zonës së studimit.
- 8 Vlera e llojeve bimore - Kjo hartë shfaq vlerën e secilit kuadrat 1 km² në bazë të numrit të vërtetimeve të regjistruara brenda çdo qelize të rrjetit kuadratik.
- 9 Harta e habitateve – Kjo hartë do të tregojë mbulimin e habitateve me interes të ruajtjes së komunitetit (Direktiva e Habitatit) që ndodhin brenda zonës së studimit.

-
- 10 Vlera e habitateve – Kjo hartë tregon proporcionin e llojeve të habitatit në çdo qelizë të rrjetit kuadratik.
 - 11 Harta e llojeve të rëndësishme shtazore - Kjo hartë tregon praninë (pikën) e llojeve të rëndësishme shtazore (të rrezikuara, endemike, të renditura në direktivat e BE-së) brenda zonës së studimit.
 - 12 Vlera e llojeve shtazore – Kjo hartë shfaq vlerën e secilit kuadrat 1 km² në bazë të numrit të vrojtimeve të regjistruara brenda çdo qelize të rrjetit kuadratik.

Vlerat kulturore

- 13 Harta e vlerave kulturore - Kjo hartë tregon praninë (pikën, poligonin) e vlerave të rëndësishme historike, shpirtërore dhe kulturore (site historike dhe kulturore, duke përfshirë arkeologjinë) brenda zonës së studimit.
- 14 Vlera kulturore e zonës – Kjo hartë tregon proporcionin e vlerave kulturore në çdo qelizë të rrjetit kuadratik.

Presionet dhe kërcënimet

- 15 Harta e rrjetit rrugor – Kjo hartë tregon të gjitha rrugët e kategorive të ndryshme dhe shtigjet e ecjes brenda zonës së studimit
- 16 Harta e infrastrukturës turistike - Kjo hartë tregon të gjitha llojet e ndryshme të objekteve dhe hapësirave brenda zonës së studimit që përdoren nga vizitorët (duke përfshirë restorante, hotelet, qendrat e vizitorëve, vendet e kampingut, vendet e piknikut etj.).
- 17 Ndikimi i rrjetit rrugor – Kjo hartë tregon ndikimin e rrjetit rrugor në zonë vlerësuar në një distancë të caktuar në të dy anët e rrugëve apo shtigjeve.
- 18 Ndikimi i aktiviteteve turistike – Kjo hartë tregon zonat më së shumti të përdorura për turizëm dhe aktivitete rekreative.
- 19 Harta e rrezikut të zjarreve – Kjo hartë tregon zonat që preken apo mund të preken nga zjarret sipas të dhënave historike dhe perceptimit të palëve të interesuara.
- 20 Harta e ndikimit të kullotjes – Kjo hartë tregon zonat që përdoren zakonisht për kullotje, duke përfshirë shtigjet lëvizëse të kafshëve, kasollet dhe pikat e ujit (lerat).

Harta analitike

- 21 Harta e vlerës natyrore – Kjo hartë tregon zonat më të vlefshme si kombinim i vlerës së bimësisë, proporcionit të habitatit, vlerave të llojeve (bimore dhe shtazore) dhe vlerave kulturore.
- 22 Harta e kërcënimeve/rreziqeve – Kjo hartë tregon zonat më të rrezikuara si kombinim i të gjitha rreziqeve (efekti i rrugëve, turizmi, zjarret dhe kullotja)
- 23 Harta e zonave të konfliktit – kjo harta tregon mbivendosjen e zonave më të vlefshme me zona të rrezikshme si një kombinim i dy hartave të mëparshme (21 dhe 22)
- 24 Kufijtë e propozuar të zonës Natura 2000 – kjo hartë do të tregojë kufijtë e propozuar për sitin Natura 2000 duke marrë parasysh të gjitha analizat e mësipërme.

2.2.3 Procesi me pjesëmarrje

Procesi me pjesëmarrje është i rëndësishëm për të siguruar mirëkuptim mbi nevojën e ruajtjes së vlerave natyrore dhe diskutuar bashkërisht mbi vlerat natyrore, kërcënimet dhe presionet aktuale dhe potenciale ndaj tyre si dhe masat që duhen ndërmarrë për të ruajtur të paprekur trashëgiminë natyrore kaq të rëndësishme, si në nivel lokal ashtu edhe në atë kombëtar/ndërkombëtar. Për këtë qëllim do të realizohen një numër takimesh (workshope) me palët e interesuara dhe aktorët lokale, ku jo vetëm

do të jepen informacione mbi parimet bazë të konceptit Natura 2000, por edhe do të diskutohen vlerat natyrore të identifikuar si dhe masat që duhen marrë për adresimin e presioneve dhe kërcënimeve ndaj këtyre vlerave natyrore. Një sesion specifik do t'i kushtohet mundësive të financimit lidhur me Natura 2000.

Pjesëmarrësve do tu shpjegohet dhe ilustron logjika e Qasjes Inovative Bazuar në Ekosistemin duke përshkruar me hollësi të gjitha hapat që do të ndërmerren gjatë procesit. Takimet e ndryshme do të shërbejnë edhe për zgjerimin e listës së palëve të interesuara dhe rolin/angazhimin e tyre në përcaktimin dhe menaxhimin e zonave të propozuara Natura 2000.

3 Analiza e rezultateve

3.1 Përshkrimi i zonës

Gjiri i Vlorës gjendet në qarkun e Vlorës (Shqipëri) dhe ka një gjatësi të vijës bregdetare rreth 36 km. Gadishulli i Karaburunit, një zgjatim shkëmbor me gjatësi 16 km dhe gjerësi 4 km, shtrihet përgjatë pjesës perëndimore të gjirit të Vlorës. Ai ka një sipërfaqe prej 62 km² dhe ndan bregdetin shqiptar të Detit Adriatik nga ai i Deti Jon. Një kanal i ngushtë detar, i quajtur Mezokanali (kanal i mesëm), ndan Karaburunit nga ishulli i Sazanit. Ishulli i Sazanit ndodhet rreth 10 km nga vija bregdetare. Ai është në trajtë elipsi me drejtim VVPJLL dhe ka një gjatësi prej rreth 4,8 km, gjerësi maksimale prej 2 km dhe një sipërfaqe prej 5,7 km².

Mjedisi detar i gjirit të Vlorës zbulon një vijë bregdetare që është kryesisht shkëmbore dhe me shtresa të vogla zalli, me përjashtim të pjesës jugore e cila është ranore dhe qendrës së gjirit që është e mbushur me rërë dhe baltë. Thellësia maksimale në pjesën qendrore të gjirit arrin deri në 55 m. Kjo nënshtresë përbëhet nga një popullatë e konsiderueshme algash dhe fanerogamesh (kryesisht *Posidonia oceanica*, *Zostera sp.* and *Cymodocea nodosa*). Livadhet e mëdha me *Posidonia sp.*, zona ideale për foletë dhe streha të shkëlqyera, si dhe ato me *Cymodocea sp.*, gjenden në zonat më të cekëta të pjesës lindore të Karaburunit. Si *Posidonia* ashtu dhe *Cymodocea sp.*, në Detin Mesdhe mbrohen me ligj që prej vitit 1988.

Parku Kombëtar Detar Sazan Karaburun mbulon zonën detare përgjatë vijës bregdetare të gadishullit të Karaburunit dhe ishullit të Sazanit, dhe shtrihet në Qarkun e Vlorës. Parku Kombëtar i ekosistemit natyror detar pranë Gadishullit të Karaburunit dhe ishullit të Sazanit është shpallur më 28 prill 2010 nga Këshilli i Ministrave, me propozimin e Ministrit të Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujërave. Sipërfaqja e përgjithshme e Parkut Kombëtar “Karaburun-Sazan” është 12’428 ha, ku zona detare pranë Karaburunit përbëhet nga 9’849 ha dhe zona detare pranë ishullit të Sazanit përbëhet nga 2’722 ha.

Me Vendimin e Këshillit Ministrave nr. 59, datë 26.01.2022 “Për miratimin e ndryshimit të statusit dhe të sipërfaqes së ekosistemeve natyrore park kombëtar (kategoria II) të zonave të mbrojtura mjedisore”, sipërfaqja e parkut ndryshon në 12’438 ha.

FIGURA 1. HARTA E PARKUT KOMBËTAR DETAR SAZAN KARABURUN

Gjiri i Vlorës rrethohet nga disa zona të mbrojtura tokësore, si Parku Kombëtar Llogara (1'010 ha, Kategoria II sipas IUCN-së, që në vitin 1966); Rrëza e Kanalit-Gadishulli i Karaburunit (20'000 ha) e shpallur më parë (1966) si rezervat gjuetie dhe që nga viti 1992 ka statusin e Rezervës Natyrore të Menaxhuar (Kategoria IV sipas IUCN-së), dhe Peizazhi i Mbrojtur Pishë Poro Nartë (16'125 ha, Kategoria V sipas IUCN, e shpallur më parë (2002) si Peizazhi i Mbrojtur Vjosë Nartë). Në këtë zonë mbrohen gjithashtu me ligj një numër Monumentesh Natyrore dhe Kulturore (Kategoria III sipas IUCN-së).

Në rastin e analizës për Gjirin e Vlorës, zona e studimit përfshin gjithë pjesën e brendshme të gjirit dhe shtrihet 3-5 km përtej shpateve perëndimore të Gadishullit të Karaburunit dhe Ishullit të Sazanit. Më poshtë paraqitet rrjeti kuadratik me kuadrate 1 km² që do të përdoret për analizimin e të dhënave dhe kufiri i PKD Sazan Karaburun. Rrjeti kuadratik përfshin gjithsej 649 kuadrate, çka do të thotë që sipërfaqja totale e analizuar është 649 km² (64'900 ha).

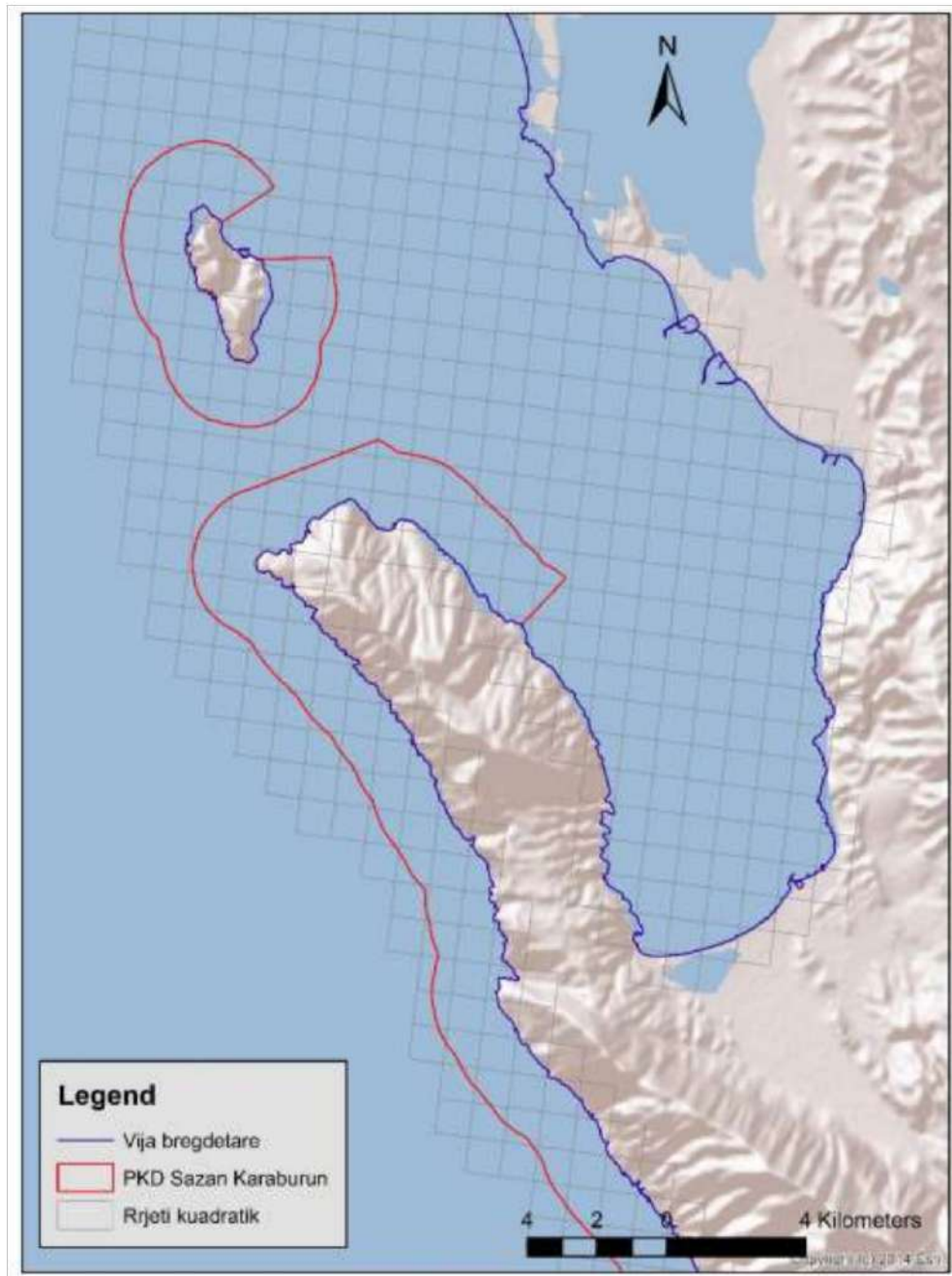

FIGURA 2. HARTA BAZE – KUFIRI I PARKUT DETAR DHE RRJETI KUADRATIK

3.2 Vlerat Natyrore

3.2.1 Habitatet bregdetare dhe detare Natyra 2000

Në Gjirin e Vlorës, tabani i detit dëshmon përgjithësisht veprimin gërryes të valëve në kanione (shenja gërryerje dhe gradient në madhësinë e zallit në fund të shkëmbinjve). Për rrjedhojë, mjedisi bregdetar dhe detar përmban një numër habitatesh të rëndësishme me vlera të veçanta ruajtjeje. Më poshtë përmendim disa prej habitateve dhe biocenozave më të rëndësishme të zonës.

Shkëmbinj dhe barriera nënujore (1170 Reefs)

Shkëmbinjtë nënujorë mund të jenë konkrecione biogjene ose me origjinë gjeogjene. Ato janë nënshtrës kompakte të forta në funde të forta dhe të buta, të cilat dalin nga fundi i detit në zonën sublitorale dhe litorale. Shkëmbinjtë nënujorë mund të mbështesin një zonim të komuniteteve bentike të algave dhe specieve shtazore, si dhe konkrecione koralogjene. Biocenozat e përfshira në këtë në këtë habitat përfshijnë:

Biocenoza e shkëmbinjeve të mediolitoralit të poshtëm me *Lithophyllum byssoides*

Lithophyllum byssoides (= *L. lichenoides*), është një specie karakteristike e Mesdheut perëndimor dhe detit Adriatik, e pranishme dhe në mediolitoralin e ishullit të Sazanit dhe gadishullit të Karaburunit. *Lithophyllum byssoides* është një algë e kuqe e kalcifikuar që lulëzon ekskluzivisht brenda një diapazoni të ngushtë vertikal disa centimetra mbi nivelin mesatar të detit, në zgavra të vogla, korridore dhe përgjatë faqeve shkëmbore. Është inxhinieri i ekosistemit të shoqërimit *Lithophylletum lichenoidis* (Giaccone 1993) që strehon taksone detare dhe tokësore (Molinier, 1958, 1960). Në kushte të përshtatshme mjedisore (të pa ndotur, dritë e zbehtë dhe hidrodinamikë e lartë), mund të përbëjë biokonstrukcione të mëdha të referuara si trotuare me *Lithophyllum byssoides*. Trotuaret me *L. byssoides* janë tregues të vlefshëm të nivelit pothuajse të qëndrueshëm ose ngadaltë në rritje të nivelit të detit dhe cilësisë së lartë të ujit të detit për periudha të gjata.

Në ishullin e Sazanit, veçanërisht në pjesën jugore të tij, një numër trotuaresh *L. byssoides* janë në gjendje shumë të keqe. Nga ana tjetër, në gadishullin e Karaburunit dhe në veri të Sazanit, pjesa e sipërme e trotuareve shfaq një mbulesë pak a shumë të vazhdueshme të *L. byssoides* të gjallë dhe trotuaret konsiderohen si të gjalla. Megjithatë, për sa i përket trotuareve fosile *L. byssoides*, ato shpesh shpohen nga një rrjet vrimash, kështu që gjendja e tyre shëndetësore konsiderohet si e ndërmjetme.

Biocenoza e algave të infralitoralit (Pyjet algale nënujore me *Cystoseira sensu lato*)

Algat e murrme shumëvjeçare janë dominuese në pjesë të gjera të substrateve të forta të thellësive të vogla në pjesën perëndimore të Gadishullit të Karaburunit dhe ishullit të Sazanit. Grupi më i rëndësishëm është ai i algave të kafenjta të gjinisë *Cystoseira*, që përfaqësohet nga 5 specie (*Cystoseira amentacea* var. *spicata*, *C. barbata*, *C. compressa*, *C. crinita* dhe *C. spinosa*). Komunitetet me *Cystoseira* bashkë me livadhet me *Posidonia* janë mbartësit kryesorë të biodiversitetit në ujërat e cekëta.

Shoqërimi me *Cystoseira amentacea* var. *Spicata* gjendet në metrin e parë të infralitoralit (nga –20 deri në –30 cm.) dhe krijon breza në biotopet fotofile, aty ku veprimi i dallgëve është i fortë dhe substrati është gati vertikal. *Cystoseira amentacea* është tregues i kufirit të sipërm të katit infaralitoral dhe përfaqëson një specie të rrezikuar (sipas Konventës së Barcelonës, Annex II). Ky shoqërim, që përfshin disa shtresa, karakterizohet nga një pasuri e madhe specimesh; ai strehon organizma epibionte dhe organizma të tjerë bentikë, që kryesisht i takojnë algave, poliketëve, moluskëve dhe krustaceve. *Cystoseira amentacea* është e shpërndarë mirë në anët perëndimore dhe veriore të Gadishullit të Karaburunit dhe në pjesën perëndimore të ishullit të Sazanit. Në anën lindore të gadishullit të Karaburunit, popullatat e *C. amentacea* janë më pak të vazhdueshme dhe zëvendësohen drejt jugut nga *C. Compressa*. Përtej kufijve të *L. byssoides* dhe trungjeve të *C. amentacea*, hasen si zona djerrë, ashtu edhe stacione makroalgash të ngritura, me përjashtim të pjesës verilindore krejtësisht artificiale të ishullit të Sazanit, e cila është e pushtuar nga bunkerët e betonit dhe nga bonifikimi i një baze ushtarake. Shkretëtirat nënujore karakterizohen nga iriqët korlorë dhe të detit, *Paracentrotus lividus* dhe *Arbacia lixula*. Përgjatë brigjeve shkëmbore të pjesës më jugore të Gjirit të Vlorës, toka djerrë shtriheshin deri në sipërfaqen e detit.

Biocenoza e koraligjenit

Në zonën cirkalitorale, në substrate të forta, biocenoza më e rëndësishme është koraligjeni, me alga të kuqe të kalcifikuara, gorgonie dhe briozoarë. Kjo biocenoza është e zhvilluar më mirë në anën perëndimore të Sazanit dhe gadishullit të Karaburunit. Për sa i përket biodiversitetit, koraligjeni konsiderohet si ekosistemi i dytë bentik në Mesdhe. Vlerësohet se përfshin rreth 1700 lloje, mes tyre 1300 alga, 1200 lloje jovertebrore, në veçanti koralin e kuq të mirënjohur mesdhetar (*Corallium rubrum*) dhe më shumë se njëqind lloje peshqish. Një studim i realizuar së fundmi mbi koraligjenin në katër zona² të Karaburunit vlerëson se në përgjithësi, biokonstrukcionet janë zhvilluar në shkëmbinj vertikal ose në funde të buta nën-horizontale në diapazonin bathimetrik midis afërsisht 15 dhe 40 m.

Livadhet me *Posidonia oceanica* (1120 *Posidonia* Beds)

Posidonia oceanica është një specie endemike e Detit Mesdhe që formon livadhe të gjelbra të dendura dhe të gjera, gjethet e të cilave mund të arrijnë 1 metër lartësi. Këto livadhe nënujore ofrojnë funksione dhe shërbime të rëndësishme ekologjike dhe strehojnë një komunitet shumë të larmishëm, me disa lloje me interes ekonomik. Livadhet me *P. oceanica* janë identifikuar si një lloj habitati prioritar për ruajtje sipas Direktivës së Habitave (Dir 92/43/CEE). Ata kërkojnë ujëra transparentë, të varfër me lëndë ushqyese dhe sedimente pa lëndë organike të paqëndrueshme. Gjatë dekadave të fundit, pas rritjes së urbanizimit dhe industrializimit bregdetar, shumë livadhe *Posidonia* janë zhdukur ose janë ndryshuar.

Livadhet *Posidonia* ndodhen kryesisht në lindje të Gadishullit, brenda gjirit, ku janë më të mbrojtura nga dallgët. Sipërfaqet e mbuluara me livadhet *P. oceanica* janë kufizuar në bregdetin juglindor të Gjirit, nga Plazhi i Vjetër deri te Kepi i Lumit dhe pranë Orikutit, midis 4 dhe 14 m në thellësi, si dhe në zonën e vogël të Kepit të Gjuhëzës përgjatë Gadishullit Karaburun. Përveç kësaj, një shtrat i madh *Posidonia* është regjistruar afër Ishullit Sazanit. Në brezin më të cekët bregdetar, një shtresë baltore *Posidonia* duket se ka zëvendësuar livadhin e mëparshëm *Posidonia*, i cili tani është i kufizuar me copëza të mbetura të ngushta bari deti përgjatë anës lindore të Gjirit të Vlorës.

Në Gjirin i Vlorës, ato mund të vuajnë nga presionet antropogjene të shumta të shkaktuara nga zhvillimi i qytetit, ndotja dhe erozioni bregdetar për shkak të ndërtimit dhe depozitimeve të sedimenteve në ujë. Sedimentimi në rritje për shkak të shkarkimeve të pakontrolluara dhe mbetjeve të materialeve inerte, së bashku me transportin e ngurtë intensiv nga bregdeti, ka sjellë pasojë shumë negative në *Posidonia*, pasi gjethet e tyre u mbuluan nga sedimentet dhe u dëmtuan rëndë, me një degradim të shpejtë pasues të të gjithë livadhit. Krahas me regjestrin e livadheve me *Posidonia oceanica*, është venë re një rritje massive e algës invasive *Caulerpa racemosa*, e cila zhvillohet kryesisht në “matte morte” nga 2 m deri në 15 m thellësi. Pas raportimit të parë të saj në Shqipëri, në vitin 2002, duket se kjo bimë invazive është bërë e zakonshme në thellësi dhe substrate të ndryshëm përgjatë brigjeve në gjirin e Vlorës. Speciet invazive, si p.sh *Halophila stipulacea* dhe *Caulerpa racemosa* kontribuojnë gjithashtu në degradimin e shtretërve *Posidonia*. Zhdukja e copëzave të barit të detit brenda një shtrati më të madh me *P. oceanica* dhe zëvendësimi i tij me një shtresë të gjerë balte janë një shembull i qartë i fragmentimit dhe degradimit të habitateve që, së bashku me uljen pasuese të biodiversitetit, përfaqëson një paralajmërim serioz për politikën e ardhshme të ruajtjes.

² ZH = Gjiri i Zhapovelit, DH = Kepi i Dhimit Kushtës, HA = HaxhiShpella e Aliut, dhe NE = Kepi i Gjuhezes

Shpella të zhytura ose pjesërisht të zhytura (8330 Submerged or partially submerged caves)

Gadishulli i Karaburunit dallohet për numrin e madh të shpellave karstike, nënujore dhe gjysmë nënujore. Shpellat me thellësi rreth 40 m janë të pasura me alga të purpurta kërcore të llojit *Faucea* sp. dhe shpesh me sfungjerë me ngjyra të ndezura. Gjithashtu, ka edhe prani të ekinodermëve të përfaqësuar nga holoturianët, iriqët e detit, yjet e detit dhe ofiurianët. Kanionet dhe shpellat, të cilat janë shpesh të paaksesueshme, përbëjnë një habitat ideal për fokat mesdhetare, të cilat janë raportuar në zonë në vitin 1982. Në shpellat përgjatë kanioneve ka burime të shumta ujërash të ëmbla. Në këto habitate të veçanta gjejmë edhe faunë të ujërave të ëmbla (peshq të ujërave të njelmët, karkaleca, bilbila uji, pilivesa, flutura, mushkonja, lakuriqë nate). Shkëmbinjtë e lartë vertikale mendohet të jenë një habitat i përkryer për zogjtë pelagjikë.

Gjiri dhe shpella e Gramës gjendet në bregdetin perëndimor të malit Rrëza e Kanalit. Gjiri futet disa qindra metra në tokë, me brigje shkëmborë, me faleza, ndoshta edhe me shpella nënujore. Është përdorur si vendstrehim i anijeve gjatë furtunave. Dallohet si një nga surprizat më të veçanta historike. Këtu ndodhet gurorja e Gramës, ku gjenden mbishkrime të vjetra, që sipas historianëve, fillojnë qysh nga shekulli III p.e.r. dhe vazhdojnë deri në shekullin XIX. Në antikitet, skllevërit kanë gdhendur emrat dhe shënime të tjera, që përbëjnë mesazhe të rëndësishme për studiuesit. Nuk mungojnë as shkrimet e gdhendura nga marinarët, përmes të cilave luten dhe shprehet mirënjohja ndaj Poseidonit, perëndisë së detit. Afër shkrimeve ka dhe vizatime, e shenja simbolike, si: anije, kryqe, spiranca, mburoja, etj. Ndaj quhet gjiri dhe shpella e Gramës (shkrimeve). Ka vlera historike dhe turistike. Është monument natyre. Vizitohet nëpërmjet udhëtimit me det nga Vlora apo Himara.

Shpella e Nexhajve ndodhet në buzë të ujit në bregdetin e shpatit perëndimor të malit Rrëza e Kanalit. Ka dy hyrje, njëra direkt nga bregu i detit dhe tjetra arrihet duke u zhytur në ujë dhe pas disa metrave dilet në shpellë. Pjesa e parë është e mbuluar nga uji i detit, ndërsa pjesa e dytë vazhdon rreth 50 m, në formën e një korridori mjaft të gjerë dhe të lartë, në brendësi të shkëmbit. Eksplorimet e plota do të përcaktojnë përmasat e saj reale. Vizitohet nëpërmjet udhëtimit me det nga Vlora apo Himara.

Shpella e Inglezit ndodhet rreth 100 mbi ujërat e gjirit të Inglizit, i cili gjendet në brigjet e grykëderdhjes së Përroit të Lopëve, që rrjedh në shpatin perëndimor të majës së Kollovoçkës (Mali Rrëza e Kanalit). Pjesa e njohur e shpellës është rreth 40 metra e gjatë. Është e mbushur plot me stalaktite dhe stalagmite me bukuri të rrallë. Gjatë viteve të Luftës së Dytë Botërore, SOE (Drejtoria e Operacioneve të Posaçme) me qendër në Kajro, krijoi një bazë detare për misionet e saj që vepronin në Shqipëri për të mbështetur rezistencën antifashiste. “Inglez” është shqiptimi që dukatasit e asaj kohe i bënë fjalës “Anglez”, dhe prej asaj kohe shpella mban këtë emër, ndërsa më parë quhej shpella e Gjon Gjin Lekës. Ushtarakët anglezë iu jepnin banorëve, që vinin tek shpella rroba, ushqime, sidomos një lloj sheqeri të verdhë, i shijshëm, i panjohur prej tyre, si dhe mushama, që çobanët i përdornin për t’u mbrojtur nga shiu. Vizitohet nëpërmjet udhëtimit me det nga Vlora apo Himara, por edhe nga toka në rrugën Vlorë – Dukat i Ri – rruga këmbësore që përshkon kurrizin malor dhe del në det.

Shpella e Haxhi Aliut ndodhet midis kepave të Gjuhëzës dhe Gollovecit, në skajin veriperëndimor të Gadishullit të Karaburunit. Deri tani, cilësohet shpella më e madhe detare dhe më e famshme në bregdetin shqiptar. Hyrja e saj, në formën e kubesë, direkt mbi det është 45 m e lartë. Mjedisi i brendshëm, i quajtur "pishinë" duket si një liqen brenda një sallë të madhe në formë kubeje me një seksion eliptik, me hyrjen e shtrirë në aksin kryesor. Salla ka një zhvillim gjatësor 60 m të orientuar

sipas VP-JL, dhe një gjerësi maksimale, në sipërfaqen e ujit, rreth 40 m. Muri shkëmbor i dhomës, përballë hyrjes, ka stalaktite të pjerrëta me origjinë të mundshme organogjene ose të përziera (disa prej tyre përmbajnë fidane të Venus capel, *Adiantum capillus veneris*, në majë). Faqet vertikale të shkëmbinjve janë, në disa vende, intensivisht të errëta dhe të mbuluara me tuba të bardhë gëlqerorësh të polikaetëve serpulide. Format më të spikatura përfaqësohen nga porifera, e ngritur shpesh me disa cm mbi nënshtresë. Nën ujë, gurët janë të mbuluar me alga të kuqe mbuluese dhe, drejt hyrjes, me dyshekë të larmishëm algash të populluara me bollëk nga ylli i detit *Hacelia attenuata*. Kjo shpellë, monument natyre, dhe mund të vizitohet me anije ose varkë.

Shpella Karaburun (shpellë nënujore) gjendet në vazhdim juglindor të bregdetit. Hyrja e kësaj shpelle, deri 15 metra nën nivelin e detit, dallohet me vështirësi midis disa shpellave të vogla, në bregun e një gjiri detar. Në vazhdim shtrihet nën ujë Dhoma e Madhe. Ajo është rreth 25 metra e gjatë. Kjo shpellë nënujore dallohet për botën e gjallë të larmishme: alga, sfungjerë, peshq etj. Vizitohet me anije ose varkë. Muret e jashtme, si pjesa tjetër e zonës, brenda 10 m të parë nën sipërfaqen e detit, dominohen nga algat *Sargassum* me mbulim madje 100%. Zbutja e dritës në hyrje të zgavrës nuk lejon mbijetesën e këtyre algave të cilat i lënë vendin një komuniteti të përzier, bimësh dhe kafshësh. Pjesa e brendshme e shpellës (15-25 m nga hyrja) duket më pak e pasur edhe pse paraqet njolla, veçanërisht të gjera në pika të ndryshme, poriferash masive dhe të ngritura me dimensione mbresëlënëse që i atribuohen specieve *Petrosia ficiformis*, *Agelas oroides* dhe *Axinella cannabina*.

Shpella e Majës së Hilqes (shpellë gjysmë nënujore) gjendet në vazhdimin juglindor të bregdetit në brigjet e një gjiri të vogël, që dredhon në det midis dy kreshtave të thepisura; në rrëzë të Majës së Ilqes (731 m). Pas hyrjes, me rreth 8 metra thellësi, ajo zhvillohet në formën e një tuneli, gjysmë i zhytur në ujë, rreth 50 metra i gjatë dhe rreth 3 metra i gjerë. Tuneli shfaqet si një çarje e ngushtë vertikale që zhvillohet në një drejtim afërsisht JL (145°). Vetëm hyrja është pak më e gjerë (gjerësia mur në mur përafërsisht 3 m). Hyrja sipërfaqësore ka dyshemenë -8 m. Muret e kësaj duken të kolonizuara shumë nga algat që u përkasin llojeve të ndryshme. *Sargassum* i kufizuar në zonën e jashtme i lë vendin, ndër të tjera, shkurreve të *Sphaerococcus coronopifolius* dhe njollave të mëdha të *Palmophyllum crassum* jeshile, ndjesia e së cilës mbulon shkëmbin në disa pika. Ndër algat ka edhe sfungjerë të gjinisë *Spongia* dhe *Ircinia*, madje me përmasa të konsiderueshme.

Shpella Tunel (Maja e Hilqes) hyrja e madhe gjysmë e zhytur në ujë dhe gjithashtu e aksesueshme nga varka për disa metra, hapet pranë asaj të shpellës "Maje Hilqes". Më tej shpella ka formën e një tuneli gjysmë të zhytur, me gjatësi rreth 100 metra dhe thellësi 9-13 metra, që dredhon në brendësi të shkëmbit për të dalë përsëri në buzë të detit të hapur. Dy hyrjet ndahen nga një kreshtë shkëmbi e kolonizuar dendur nga *Sargassum* dhe del jashtë në gjirin e vogël ku hapen zgavrat. Ekspozimi i hyrjes është i njëjtë me shpellën ngjitur. Njihet lehtësisht nga prania, rreth 5 m mbi nivelin e detit, e një parvazi shkëmbor me një erozion karakteristik. Është gjithashtu një nga pikat e rralla ku në sipërfaqen e detit zhvillohet parvazi me *Litophilum bysoides*. Ndër algat dhe sfungjerët e mëdhenj që mbulojnë muret e hyrjes së madhe, mund të vërehen edhe ekzemplarë të izoluar të një ascidiani *Halocynthia papillosa*, i cili dallohet për ngjyrën e tij intensive të kuqe nën ndriçimin artificial të llambave. Brenda, shkëmbi duket pothuajse i zhveshur me copa të izoluar pak a shumë të gjera briozoanësh të ngjeshur, të depigmentuara dhe të fryra të serpulide.

Shpella e Dafinës ndodhet në buzë të detit në gjirin e Dafinës, i cili hyn thellë në drejtim të bregut. Për t'u futur në këtë shpellë duhet të notosh rreth 15 metra. Fundi i pjesës së parë të saj është i mbuluar nga deti, ndërsa në vazhdim shpella vazhdon me një plazh të vogël zallor, pas të cilit zgjatet një sallë mjaft e gjerë dhe e lartë, me plot blloqe gurësh të rrëzuar. Paretet e shpellës janë totalisht

të zhveshura, me përjashtim të disa njollash briozoarësh të pranishme afër portës së shpellës. Në brendësi karakterizohet nga një plazh të vogël me zall i cili është i arritshëm edhe me varkë në periudhën e zbatues. Gjatë baticës hyrja në shpellë gati është e mbyllur. Vizitohet nëpërmjet udhëtimit me det nga Vlora apo Himara dhe nga toka, duke marrë rrugën këmbësore Orikumi i Vjetër – kisha e Marmiroit – pllaja e Ravenës – përroi i Dafinës – shpella.

Në zonën cirkalitorale, në substrate të forta, biocenoza më e rëndësishme është koraligjeni, me alga të kuqe të calcifikuara, gorgonie dhe briozoarë. Kjo biocenoza është e zhvilluar më mirë në anën perëndimore të Sazanit dhe gadishullit të Karaburunit. Për sa i përket biodiversitetit, koraligjeni konsiderohet si ekosistemi i dytë bentic në Mesdhe. Vlerësohet se përfshin rreth 1700 lloje, mes tyre 1300 alga, 1200 lloje jovertebrorë, në veçanti koralin e kuq të mirënjohur mesdhetar (*Corallium rubrum*) dhe më shumë se njëqind lloje peshqish. Një studim i realizuar së fundmi mbi koraligjenin në katër zona³ të Karaburunit vlerëson se në përgjithësi, biokonstrukcionet janë zhvilluar në shkëmbinj vertikal ose në funde të buta nën-horizontale në diapazonin bathimetrik midis afërsisht 15 dhe 40 m.

Në kuadër të analizës së vlerave natyrore, nga të dhënat e gjeo-referencuara për habitatet që ndodhen në Gjirin e Vlorës kemi identifikuar habitatet sa më poshtë:

TABELA 1 : LISTA E HABITATEVE N2000 NË GJIRIN E VLORËS

Kodi	Habitati	Biocenoza/Shoqërimi	Sipërfaqja (ha)
1170	Shkëmbinj dhe barriera nënujore	Biocenoza e shkëmbinjve të mediolitoralit të poshtëm me <i>Lithophyllum byssoides</i>	499.78
		Shoqërime mbi funde ranore në ujëra të cekëta	9.24
		Biocenoza e algave të infralitoralit	235.65
		Shoqërime mbi funde balte	685.83
		Biocenoza e koraligjenit	33.70
1120	Livadhet me <i>Posidonia oceanica</i>	Livadhe me <i>Posidonia oceanica</i>	760.88
		Matte e vdekur e <i>Posidonia oceanica</i>	1001.50

Veç sa më sipër në analizë janë përfshirë edhe vendndodhje të shpellave të identifikuara përgjatë Gadishullit të Karaburunit si përfaqësuese të habitatit “Shpella të zhytura ose pjesërisht të zhytura (8330)”.

³ ZH = Gjiri i Zhapovelit, DH = Kepi i Dhim Kushtës, HA = HaxhiShpella e Aliut, dhe NE = Kepi i Gjuhezes

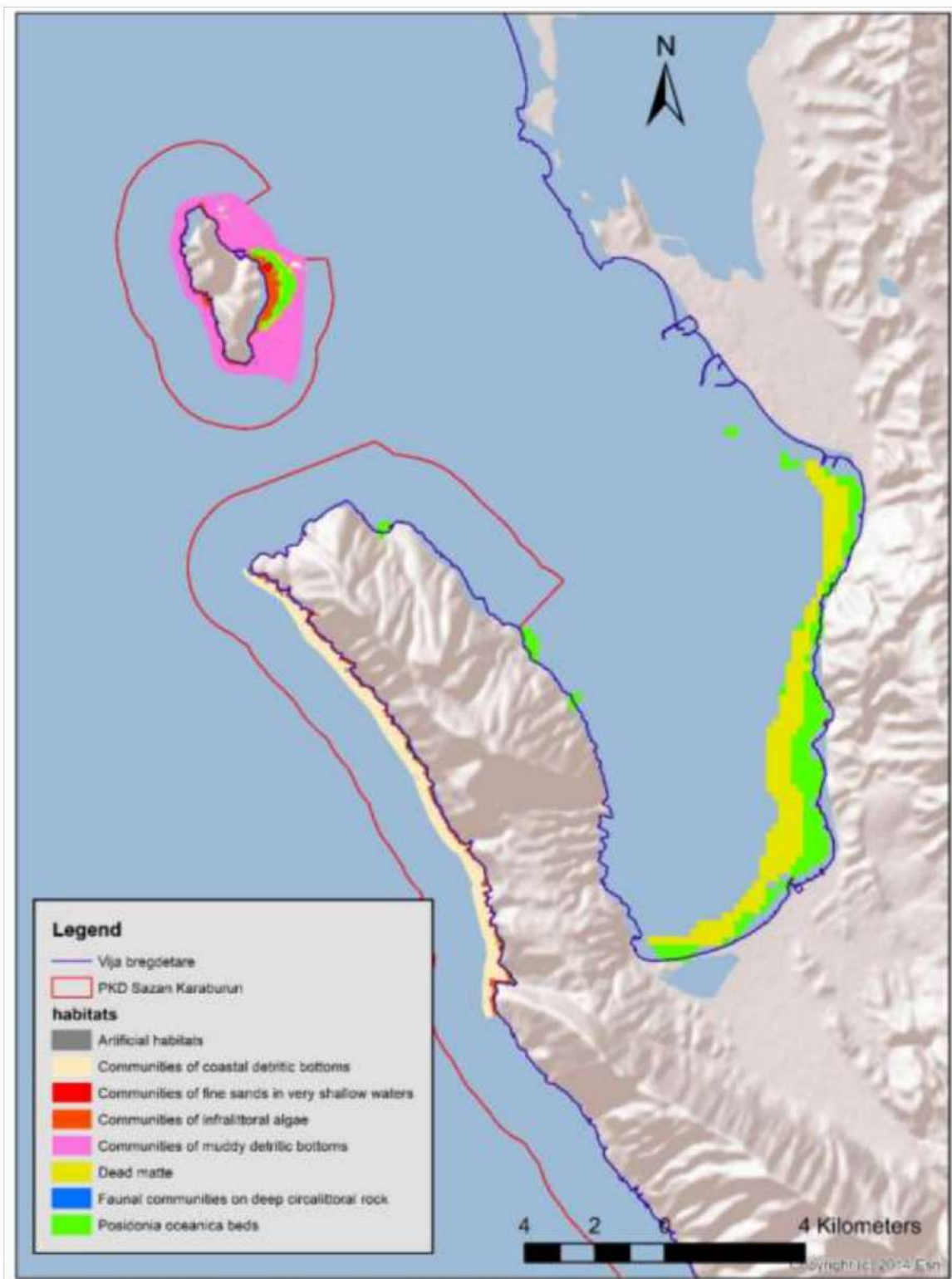

FIGURA 3. HARTA E HABITATEVE KRYESORE TË ZONËS

Megjithatë, për habitatet natyrore të listuara si të pranishme në këtë zonë nevojitet rishikimi i tyre, dhe plotësimi i të dhënave mbi shtrirjen dhe vendndodhjen e tyre brenda Gjirit të Vlorës. Gjithashtu nevojitet vlerësim i gjendjes aktuale dhe ngritja e të dhënave të vazhdueshme me bazë përditësimin e tyre nga zbatimi i veprimeve menaxhuese e protokolleve monitoruese.

3.2.2 Lloje të rëndësishme të faunës

Parku kombëtar Detar Karaburun-Sazan është shtëpi për një numër llojesh të rralla, të kërcënuara në mënyrë globale, rajonale dhe kombëtare të faunës. Të paktën 36 lloje detare, të cilat janë në interes ndërkombëtar dhe i përkasin listave të specieve të rrezikuara dhe/ose të mbrojtura të disa konventave, janë të pranishme në zonë. Në shkallë kombëtare, rreth 75% e llojeve të rrezikuara të kafshëve të detit, kryesisht insekteve bimore bregdetare, janë regjistruar në zonën e Karaburun-Sazanit.

Studime të ndryshme të realizuara ndër vite në zonën e Gjirit të Vlorës kanë identifikuar një numër llojesh me rëndësi të veçantë ruajtjeje të cilët janë listuar edhe në Aneksat e Direktivës së Habitaveve. Tabela e mëposhtme përmbledh disa të dhëna bazë mbi këto lloje.

TABELA 2 : LISTA E LLOJEVE N2000 NË GJIRIN E VLORËS

Lloji	Kodi N2000	Statusi i kërcënimit në Evropë (IUCN)	Habitatet e preferuara
Tursiops truncatus	1349	DD Mungesë të dhënash	hyrjet detare bregdetare dhe ryma ujore kalimtare
Stenella coreuleoalba	2034	DD Mungesë të dhënash	Në dete të hapura dhe oqeanë
Grampus griseus			
Delphinus delphis			
Balaenoptera physalus			
Physeter macrocephalus			
Caretta caretta	1224	E pa vlerësuar	Bregdete, gjire, det te hapur
Chelonia mydas			
Monachus momachus	1366	Rrezikuar në mënyrë kritike	Bregdete, gjire, ujra tranzitore, shpella nënujore

Pavarësisht, studimeve dhe vlerësimeve të hasura në literaturë mbi praninë e mundshme dhe vërtetimin e këtyre llojeve në ujërat detare të Gjirit të Vlorës, në kuadër të kësaj analize ishte e pamundur të gjendeshin të dhëna të gjeo-referencuara (me përjashtim të disa të dhënave për Fokën e Mesdheut) për praninë e llojeve të mësipërme brenda zonës së studimit (Gjiri i Vlorës). Të dhënat e regjistruara në bazat e të dhënave kombëtare e ndërkombëtare i referohen vetëm llojeve tokësore.

3.2.3 Vlera kulturore

Zona e Gjirit të Vlorës është e pasur me vlera kulturore dhe historike. Kjo vlerë lidhet jo vetëm me anijet e fundosura dhe mbetjet arkeologjike të ndryshme nën ujë, të cilat konfirmojnë lidhjet midis kësaj zone dhe civilizimeve të tjera të periudhës greke dhe romake, por edhe me gjurmët më të reja të militarizimit të zonës (bunkerët, repartet ushtarake) gjatë periudhës komuniste.

Në kuadër të identifikimit dhe vlerësimit të vlerave kulturore të zonës, ka qenë e vështirë të gjeoreferencohen elemente të veçanta apo objekte e zona të caktuara me vlera kulturore, historike e tradicionale në pjesën detare të Gjirit të Vlorës. Për këtë arsye nuk kemi mundur të përgatisim një hartë të vlerës kulturore të zonës. Disa prej elementeve të përmendur më sipër janë evidentuar edhe

si mbështetës të turizmit në zonë dhe për këtë arsye janë vlerësuar në kuadër të presionit turistik ndaj zonës.

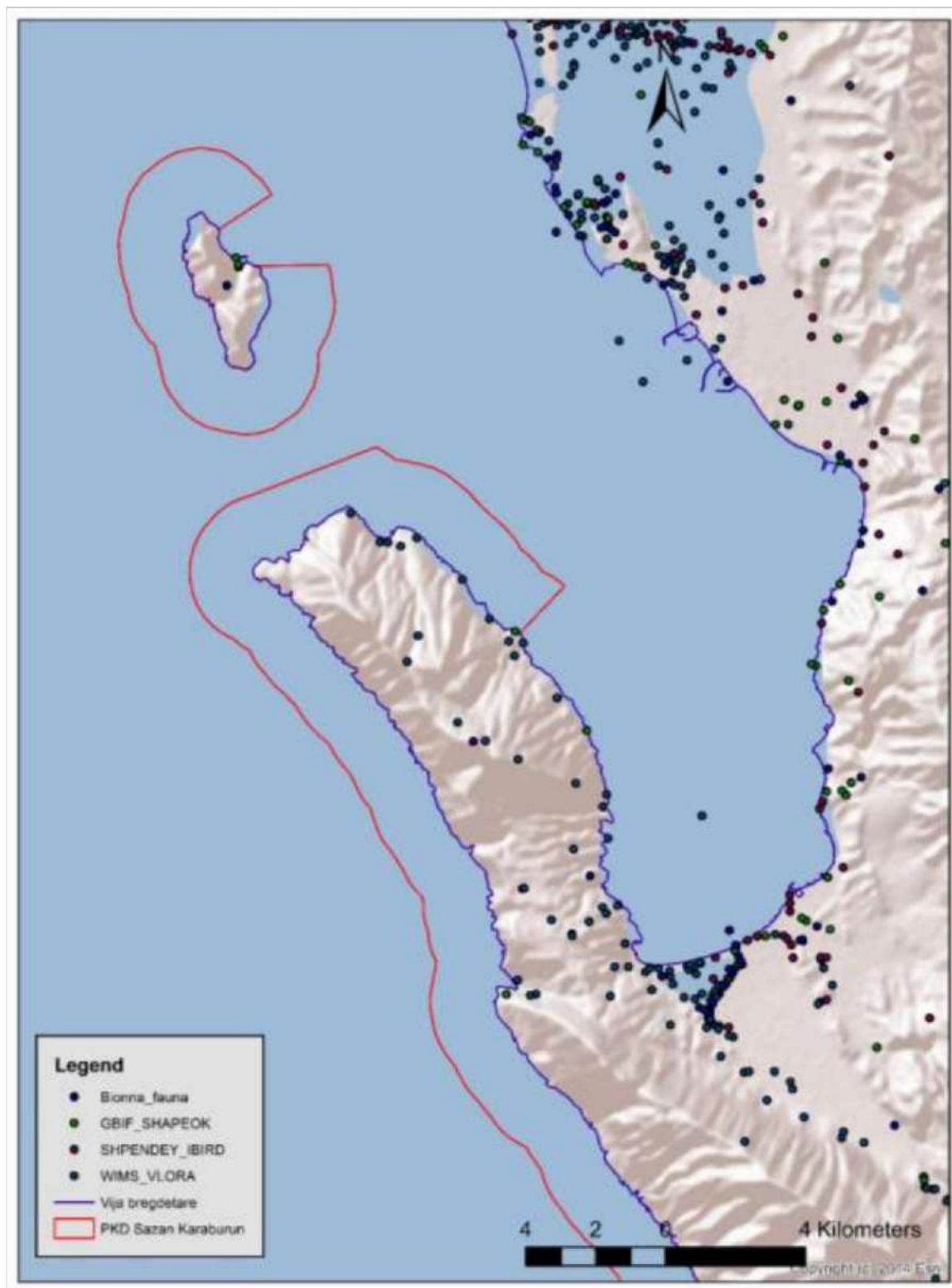

FIGURA 4. HARTA E VROJTIMEVE TË LLOJEVE TË KAFSHËVE

3.2.4 Vlera natyrore

Në këtë kuadër analiza e vlerave natyrore të zonës është bazuar vetëm në praninë e habitateve me rëndësi komunitare. Harta e vlerës së habitateve është realizuar mbi bazën e hartës së tipave të habitateve, e cila tregon zonat me habitate të rëndësishme brenda parkut në një rezolucion 1 km² (rrjeti kuadratik). Për habitatet është vlerësuar që prania e një habitati të rëndësishëm është vlerë e mjaftueshme. Në këtë kuadër klasifikimi është bërë në një shkallë 0 (jo i pranishëm) në 1 (i pranishëm). Për secilin kuadrat të rrjetit kuadratik është llogaritur sipërfaqja që zë çdo tip habitati. Shuma e vlerave për secilin kuadrat jep vlerën nominale të kuadratit. Vlerat nominale janë normalizuar sipas formulës $x_i \text{ Normal} = (x_i - \text{Min}(x)) / (\text{Max}(x) - \text{Min}(x))$. Vlerat e normalizuara janë klasifikuar në tre klasa duke përdorur algoritmin statistikor (Jenks, 1967), i cili përpiket të gjejë grupime natyrore të të dhënave për të krijuar klasat. Klasat që rezultojnë kanë variacion maksimal midis klasave individuale dhe më pak variacion brenda çdo klase. Në rastin e tipave të habitatit klasat janë ndarë si më poshtë:

- Klasa 1 – Pak e Rëndësishme – Vlerat 0.0000 - 0.437500
- Klasa 2 – Mesatarisht e Rëndësishme – Vlerat 0.437501 - 0.692708
- Klasa 3 – Shumë e Rëndësishme – Vlerat 0.692709 - 1.0000

Analiza e rezultateve tregon që vetëm 3% e territorit të Gjirit të Vlorës përmban vlera të larta natyrore, ndërkohë që 11% e sipërfaqes klasifikohet si “Mesatarisht e rëndësishme” për vlerat natyrore. Në vija të përgjithshme, analiza konfirmon rëndësinë e Parkut Kombëtar Detar Sazan-Karaburun për ruajtjen e vlerave të rëndësishme natyrore të zonës, pasi zonat me vlera më të larta natyrore janë ato të pjesës perëndimore të Karaburunit dhe zona përreth ishullit të Sazanit.

Rezultatet e analizës nxjerrin në pah një problem thelbësor të situatës në Gjirin e Vlorës: mungesën e të dhënave. 84% e territorit të analizuar rezulton pa asnjë të dhënë lidhur me vlerat natyrore, çka tregon për punën e madhe që duhet bërë për studimin e zonës dhe identifikimin e habitateve dhe/ose llojeve të rëndësishme me vlera ruajtjeje.

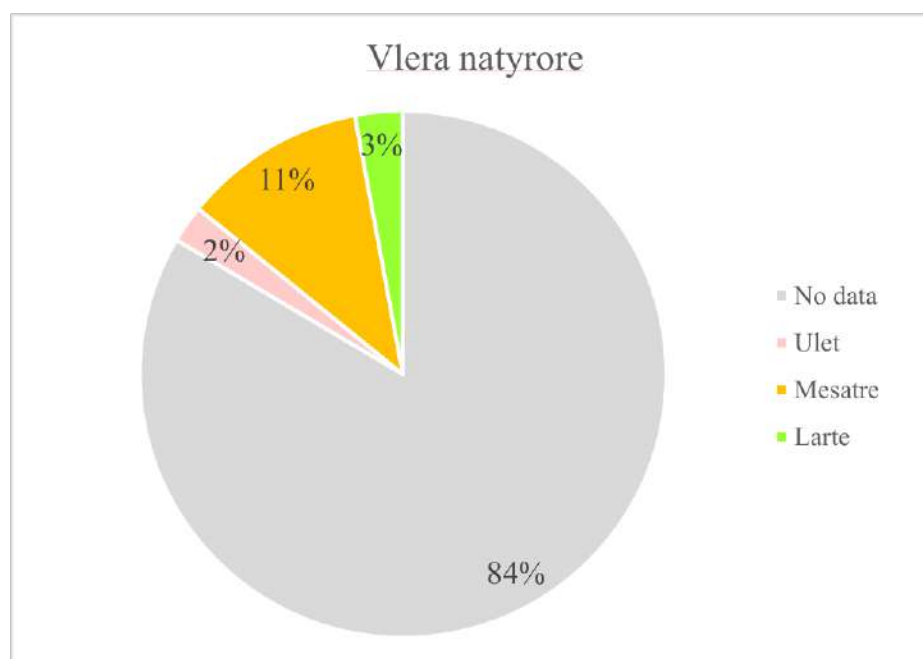

FIGURA 5. SHPËRNDARJA E SIPËRFAQES SIPAS KLASAVE TË VLERËSIMIT TË VLERËS NATYRORE

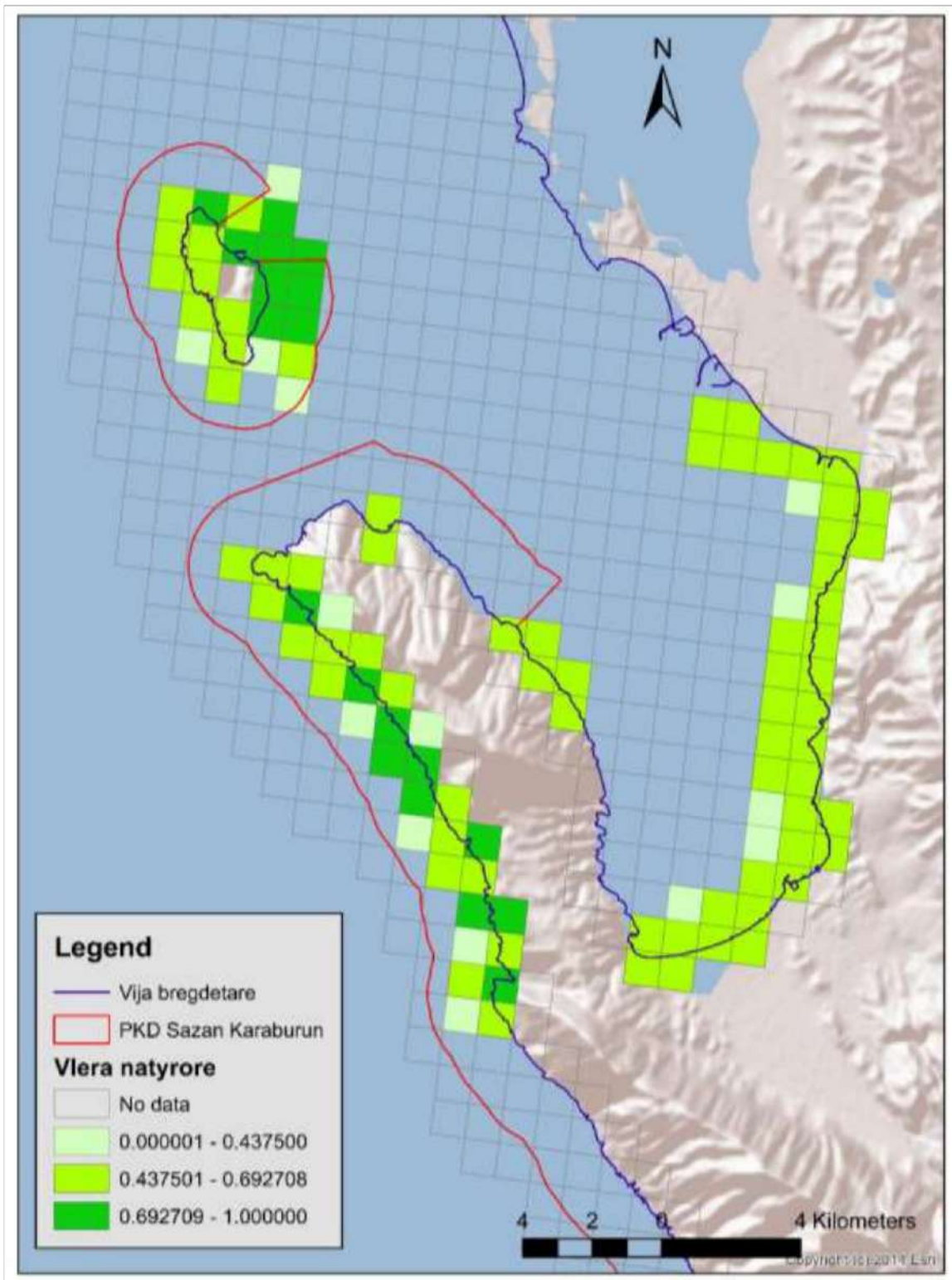

FIGURA 6. HARTA E VLERËS TOTALE NATYRORE

3.3 Presionet/Kërcënime

Vlerësimi i kërcënimeve u realizua në bashkëpunim me palët e interesuara. Identifikimi dhe lidhja e kërcënimeve me vlerat është realizuar duke identifikuar përdoruesit, sjelljet e tyre dhe shkaqet kryesore të sjelljes. Identifikimi i shkaqeve kryesore të sjelljes është i nevojshëm për identifikimin e objektivave dhe veprimtarive të menaxhimit dhe ruajtjes së vlerave natyrore.

Livadhet e Posidonias preken nga ankorimi, speciet invazive (si p.sh. *Caulerpa racemosa*), ndotja, peshkimi mbi livadhe, ndryshimet klimatike, etj. Ka pasur zvogëlim në popullsinë e *P. oceanica* si rezultat i dëmtimeve mekanike nga peshkimi me rrjeta fundore, zhvillimi bregdetar dhe eutrofikimi. Livadhet e Posidonias, si vende riprodhimi për shumë lloje, gjithashtu kanë pësuar përkeqësim për shkak të ndryshimeve në strukturën e flotës peshkuese. Më shumë se 50% e anijeve peshkuese kanë motorë me fuqi të vogël (100 HP) dhe kështu ata mund të aplikojnë teknika peshkimi të thella (peshkim me rrjeta fundore) në zona të gjera, pasi ata nuk janë në gjendje të peshkojnë në zona më të thella se 50 metra.

Komunitetet koraligjene janë të kërcënuara nga peshkimi dhe zhytja e paligjshme, ankorimi, speciet invazive, ndotja, ndryshimet klimatike, etj. Shkaku më i madh për përkeqësimin e koralit të kuq, që ka vlerë tregtare, është grumbullimi i paligjshëm nga zhytësit, por edhe peshkimi me rrjetë.

Stoku i peshkut kërcënohet nga peshkimi i tepërt, peshkimi i paligjshëm, speciet invazive, ndotja dhe, indirekt, nga degradimi i livadheve të Posidonias dhe komuniteteve koraligjene.

Më poshtë renditen disa nga aktivitetet kryesore të identifikuara si kërcënime për vlerat natyrore gjatë konsultës me përdoruesit dhe me autoritetet lokale.

3.3.1 Peshkimi

Spektori i peshkimit në Shqipëri është relativisht i vogël, megjithatë është i rëndësishëm nga pikëpamja socio-ekonomike, pasi është një burim i konsiderueshëm i vendeve të punës në zonat bregdetare. Peshkimi i pa-kontrolluar në bregdet mund të dëmtojë drejtpërdrejtë jo vetëm burimet e peshkimit, por në mënyrë indirekte ndikon edhe në llojet e zogjve dhe kafshëve që ushqehen me peshk.

Peshkatarët raportojnë se burimet e peshkimit vendore janë të kufizuara dhe se të ardhurat e tyre po zvogëlohen. Për shembull, popullsia e një lloji shumë të ndjeshëm, merlani i zi (*Epinephelus marginatus*), i shpërndarë në të gjithë brigjet e Karaburunit dhe ishullit Sazani, tregon zvogëlim të fortë si rezultat i shfrytëzimit të tepërt. Shumë peshkatarë vendas shprehin se stoku i peshkut në zonë është zvogëluar për shkak të peshkimit të paligjshëm dhe zbatimit të dobët të ligjit. Aktiviteti i peshkimit në Gjirin e Vlorës ndahet në disa kategori:

3.3.1.1 Peshkimi artizanal

Prodhimi i peshkimit artizanal është i vështirë për t'u vlerësuar, në Shqipëri. Nuk ka treg shitje me pakicë për produktet e peshkimit në shkallë të vogël në Shqipëri dhe çmimet ndryshojnë në varësi të kërkesës dhe stinës. Nga studimet e kryera rezultoi se në Gjirin e Vlorës operojnë rreth 55-60 anije të vogla peshkimi, të licencuara për peshkim artizanal. Në mesatare, peshkatarët dalin në det 5 herë në javë në Gjirin e Vlorës gjatë sezonit të ulët, ndërsa dalin çdo ditë gjatë sezonit të verës (për të plotësuar kërkesën turistike për peshk).

Qendra e menaxhimit të peshkimit në Orikum ofron shërbime të ndryshme: shitje pajisjesh peshkimi, qiradhënie anijesh, vendkalim për anijet turistike, grumbullim dhe shitje të produkteve detare, ekskursione me anije për peshkim turistik, etj. Nga 35 deri në 40 peshkatarë shesin produktet e tyre

në qendër nga rreth 60 peshkatarë që peshkojnë në Gjirin e Vlorës. Gjatë verës, qendra e menaxhimit të peshkimit shet 1.5 tonë në ditë nga peshkimi në shkallë të vogël dhe 5 ton duke përfshirë produktet e akuakulturës

3.3.1.2 Peshkimi komercial

Flota e peshkimit në Vlorë është e dyta më e madhe në Shqipëri dhe përqendrohet kryesisht në peshkimin e peshkut me trata fundore. Prandaj, shumica e anijeve janë të pajisura me rrjeta të ndjekjes që përdoren në tabanët ranore. Ligji ndalon peshkimin komercial brenda Gjirit të Vlorës. Aktiviteti i peshkimit kryhet në pjesën perëndimore dhe veriperëndimore të Karaburunit, jashtë Gjirit të Vlorës

Zona nga ishulli i Sazanit deri te grykëderdhja e lumit Vjosë është një nga zonat më të frekuentuara nga anijet e peshkimit. Llojet më të shpeshta të kapura në ujërat detare janë merluci (*Merluccius merluccius*), barbuni (*Mullus barbatus*), barbuni i kuq (*Mullus surmuletus*), gjuhëza (*Solea sp.*), levreku (*Dicentrarchus labrax*), koca (*Sparus aurata*), ngjala (*Anguilla anguilla*), skumbri (*Scomber scomber*), etj.

Shumica e peshkatarëve që përdorin anije të mëdha peshkimi janë banorë të qytetit të Vlorës, ndërsa peshkatarët nga fshatrat (Radhima, Orikumi, Dukati) përdorin kryesisht anije të vogla për peshkim në lagunën e Orikumit ose në ujërat e cektë.

3.3.1.3 Peshkimi sportiv

Peshkimi sportiv praktikohet nga shumë pak persona në Shqipëri, pasi nuk është ende një aktivitet shumë i popullarizuar. Shpeshherë është e vështirë të dallosh mes peshkimit sportiv dhe peshkimit të paligjshëm. Intensiteti i përpjekjeve të peshkimit sportiv dhe efekti i tyre në popullatat vendore të llojeve të peshkut janë të panjohura sot. Nga ana tjetër, peshkatarët artizanalë po ofrojnë gjithnjë e më shumë ture peshkimi për vizitorët. Prej disa vitesh vazhdon diskutimi me Ministrinë e Bujqësisë për të lejuar peshkatarët të marrin turistë në anijet e tyre, duke rregulluar dhe ligjëruar këtë aktivitet të ri të tyre që siguron të ardhura shtesë alternative për familjet e peshkatarëve.

3.3.1.4 Peshkimi i paligjshëm

Peshkimi i paligjshëm përfshin peshkimin me dinamit, madhësi të paligjshme të rrjetave, peshkimin në zona të ndaluara, peshkimin e llojeve të ndaluara, mbledhjen e daterit, etj. Ka aktivitete të peshkimit të paligjshëm në zonat shkëmbore në të dy anët e Karaburunit dhe në pjesën perëndimore të ishullit të Sazanit. Aktiviteti i paligjshëm i mbledhjes së daterit (*Lithophaga lithophaga*), dhe të karkalecave (*Palinurus elephas*, *Homarus gammarus*) që janë lloje të mbrojtura në Mesdhe, hasen shpesh në zonë ashtu si edhe zhytja dhe peshkimi i me pushkë.

3.3.2 Akuakultura

Akuakultura praktikohet gjithashtu në zonën bregdetare, kryesisht përmes fermave peshkimi. Në dy vende në pjesën lindore të Karaburunit (Raguza) ka kafazë të detit që kultivojnë kocën (*Sparus aurata*) dhe levrekun (*Dicentrarchus labrax*). Kërkesa e rritur turistike për peshk deti në zonën e Vlorës ka shkaktuar rritjen e prodhimit në akuakulturë. Efekti më i njohur i fermave të peshkut është rritja e përmbajtjes organike të sedimenteve nën kafazët e peshkut. Vendosja e materialeve organike të ndara, siç janë materialet fekale dhe ushqimi i peshkut që nuk konsumohet, në afërsi të fermës, çon në rritjen e kërkesës së oksigjenit, një gjendje që shpesh rezulton në metabolizëm anaerobik dhe anoksi.

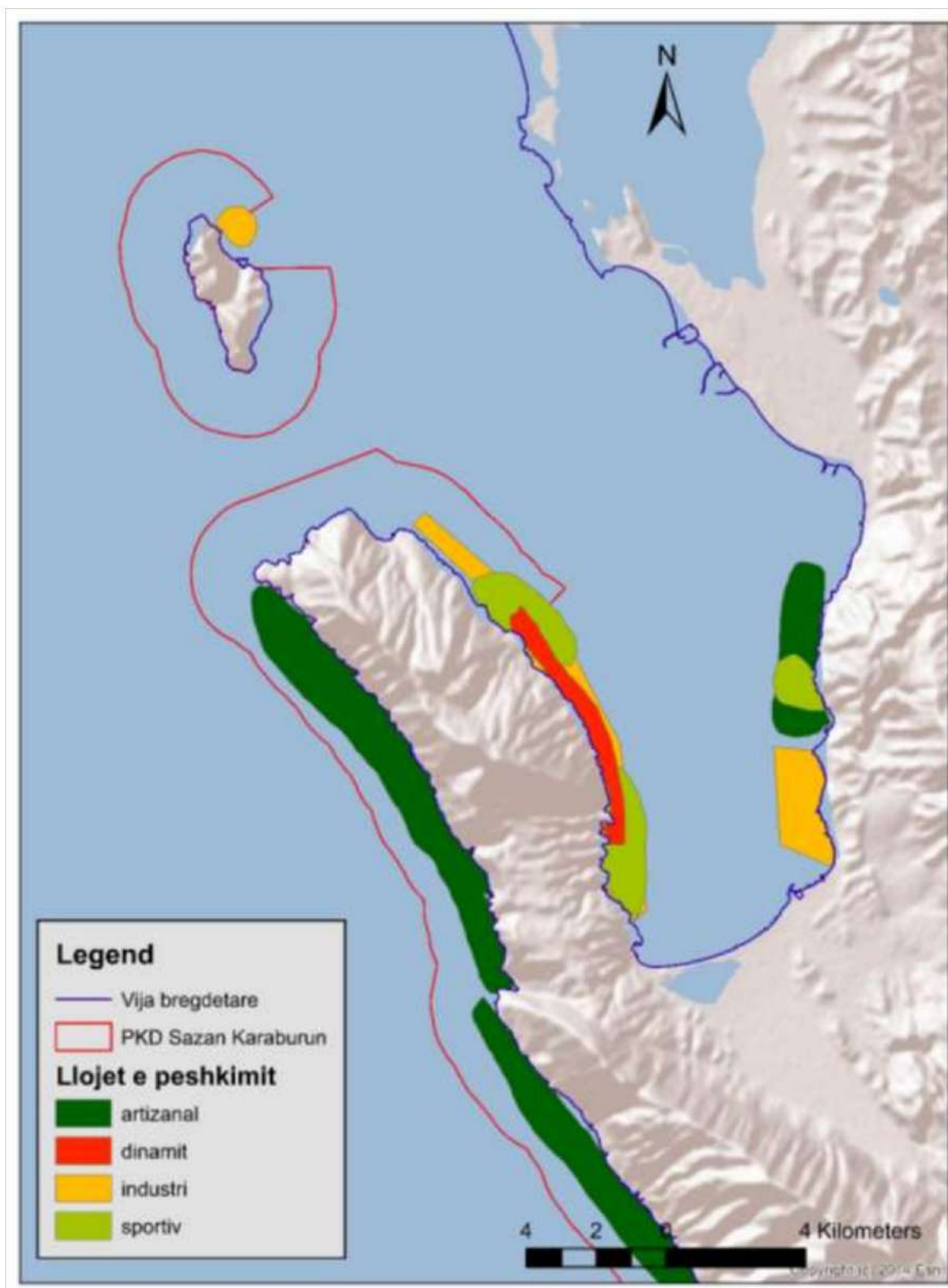

FIGURA 7. HARTA E ZONAVE QË NDIKOHEN NGA AKTIVITETET I PESHKIMIT

3.3.3 Aktivitetet turistike

Sektori i turizmit përjeton një rritje të ndjeshme në Shqipëri, në zonën e Vlorës dhe në Gadishullin e Karaburunit, falë një sërë pasurish: habitatet natyrore, peizazhet e bukura, trashëgimia arkeologjike

dhe kulturore, etj. Prandaj, turizmi do të vazhdojë të zhvillohet në këtë zonë në 10 vitet e ardhshme. Gjatë viteve të fundit, në zonën e Orikumit dhe Vlorës janë ndërtuar 55 hotele, 45 bare, 10 kampingje, 6 fshatra turistike dhe aktualisht mbi 200 ndërtesa banimi. Shumica e këtyre ndërtimeve janë të paligjshme dhe kjo lëvizje e papërmbytur e ndërtimit është një kërcënim drejtpërdrejt për mjedisin e zonës. Sezonaliteti i aktiviteteve të rekreacionit gjithashtu mund të sjellë ndikime të mëdha në periudha të shkurtra. Frekuentimi turistik pritet të rritet me zhvillimin e infrastrukturave të reja (aeroporti i Vlorës, tuneli i Llogarasë). Në shumë raste zhvillimi turistik nuk është planifikuar dhe aktivitetet turistike nuk janë të rregulluara.

Plazhet përgjatë vijës bregdetare të Karaburunit mund të aksesohen vetëm përmes anijeve e varkave të vogla që nisen nga Vlora, Radhima apo Orikumi. Gjatë pikut të sezonit turistik (korrik – gusht) plazhet e vogla në bregun lindor të Karaburunit (Raguza, Shen Vasili, Shen Jani) frekuentohen rregullisht, duke përfshirë disa anije ekskursioni. Plazhet në pjesën perëndimore të Karaburunit (Bristani, Dafina, Grama), pavarësisht se janë të pastër, të qeta dhe shumë tërheqëse, frekuentohen shumë pak për shkak të mungesës së aksesit rrugor.

3.3.4 Anijet turistike

Zonat bregdetare të Parkut Kombëtar Karaburun-Sazan janë një destinacion i shkëlqyeshëm për anijet ekskursioniste dhe operatorët turistik. Shumë nga shpellat e pjesës perëndimore të Gadishullit dhe Ishulli i Sazanit janë veçanërisht tërheqëse për vizitorët, pasi ofrojnë peizazhe unike dhe të bukura.

Sipas Agjencisë Kombëtare të Bregdetit, numri i operatorëve turistikë, ku përfshihen skafe tip gomone si dhe anije të mëdha turistike, është rritur ndjeshëm gjatë vitit 2023. Numri i pasagjerëve në sezonin turistik 2023 ishte më shumë se 3 mijë për një periudhë një mujore. Oferta turistike përfshin dy itinerare bazë: njëra fillon nga Porti i Vlorës drejt shpellës së Haxhi Aliut, Shën Vasilit dhe kthim, dhe e dyta fillon nga Porti i Vlorës drejt shpellës së Haxhi Aliut, Ishullit Sazan dhe kthim. Aktualisht vlerësohet se zona është shumë e vogël dhe një numër i tillë anijesh tejkalon mundësinë mbajtëse të ekosistemeve dhe mund të kërcënojë vlerat natyrore të zonës. Për të analizuar ndikimin e anijeve turistike, kemi identifikuar një zonë buferike prej 500 m në të dy anët e korridorit të lëvizjes së tyre.

Shpellat, rrafshet dhe formacionet koralligjene janë ambiente natyrore të shkëlqyera për aktivitetet zhytëse. Ata i japin vizitorëve mundësinë të vëzhgojnë një faunë natyrore të pasur. Vendbanime kulturore si mbetjet e anijeve gjithashtu paraqesin vende tërheqëse zhytjeje. Aktivitetet e pakontrolluara të zhytjes mund të gjenerojnë ndikime të mëdha në ekosisteme: degradim të komuniteteve koralligjene, dëmtim të bimësisë, ndotje të faunës, etj.

3.3.5 Transporti detar

Porti i Vlorës ka pësuar zvogëlimin më të madh në përpunimin e mallrave. Përkatësisht, në vitet 2005-2009, ky port përpunonte mbi 10% të mallrave të transportuara nëpërmjet detit, ndërsa pas vitit 2012, ky port përpunon më pak se 3% të të gjitha mallrave të transportuara përmes detit në Shqipëri. Porti i Vlorës përdoret kryesisht për qëllime industriale, megjithatë kryen edhe transportin e pasagjerëve (përmes trageteve). Tragetet nga Vlora shërbejnë Brindisin dhe Otranton (Itali). Megjithatë, të dhënat e disponueshme tregojnë se trafiku i mallrave po rritet përsëri, duke u bërë më i zakonshëm importi i ushqimeve dhe karburanteve. Instituti i Statistikës së Shqipërisë (INSTAT) raporton se, Porti i Vlorës po përpunon rreth 15% për qind të trafikut total detar të vendit në 2022. Petrolifera Italo Albanese Sh.A. (PIA) operon një terminal bregdetar për gazet LPG (Gazet e Gazit të Ngrirë të Naftës), naftën, produktet e saj (dizeli, benzina, etj.) dhe produkte shtesë të lëngshme

dhe të thara në Gjirin e Vlorës. Për të analizuar ndikimit e transportit detar kemi identifikuar një zonë buferike prej 1 km në të dy anët e korridorit të lëvizjes.

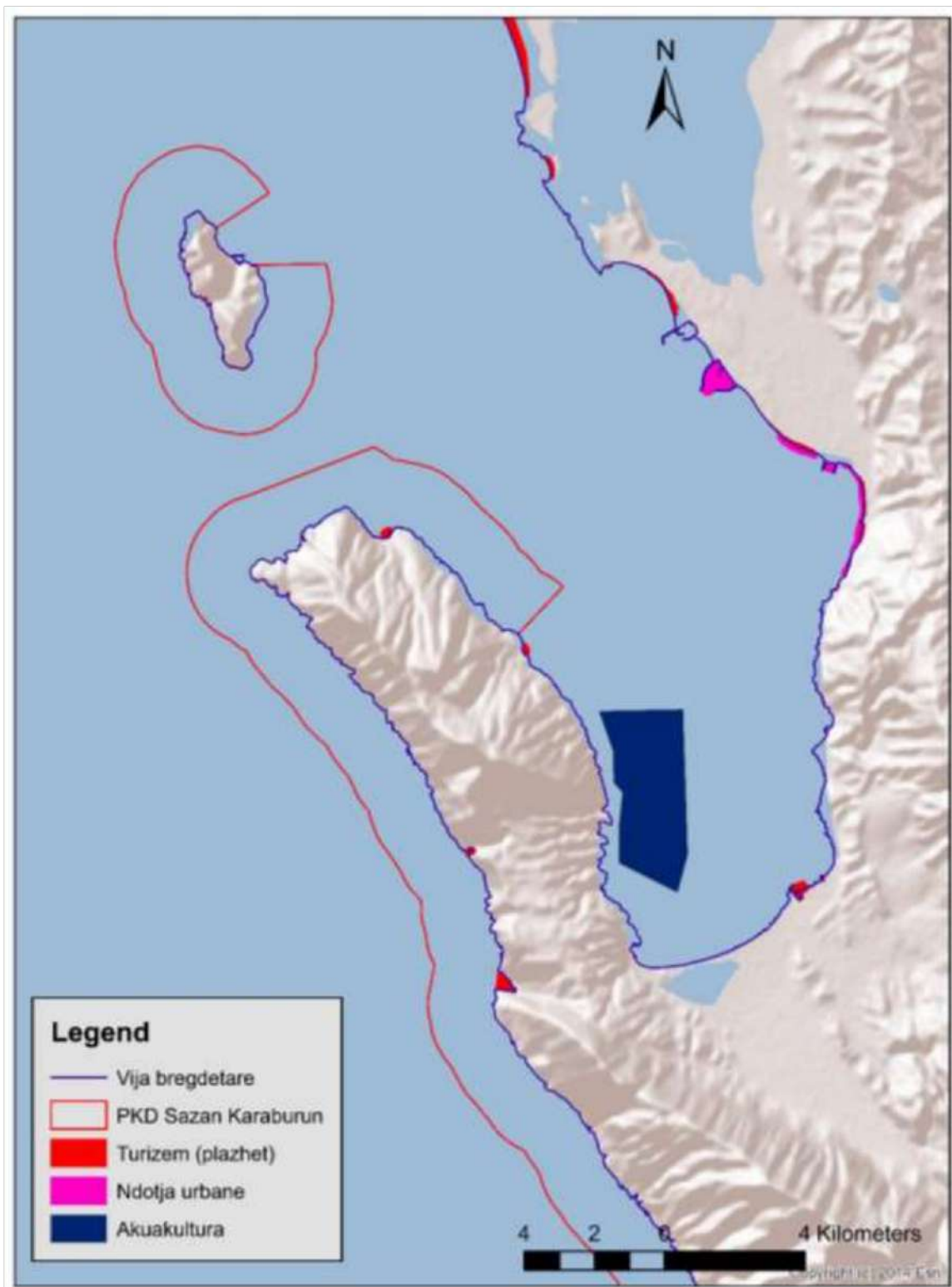

FIGURA 8. HARTA E AKTIVITETEVE KRYESORE EKONOMIKE NË ZONË

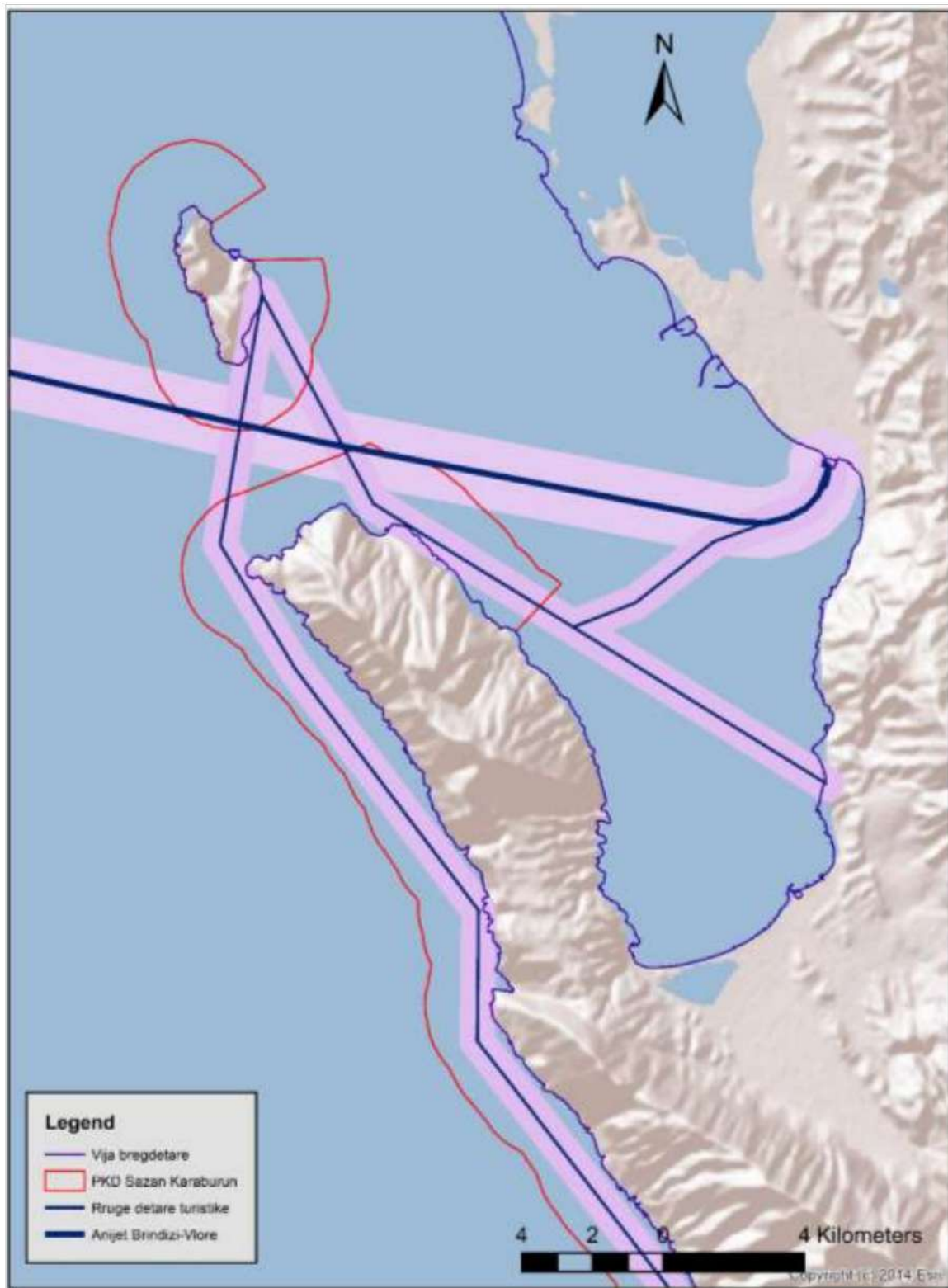

FIGURA 9. HARTA E NDIKIMIT TË TRANSPORTIT DETAR DHE UDHËTIMEVE TURISTIKE

3.3.6 Ndotja

Ndotja paraqet një kërcënim ndaj cilësisë së ujit, jetës detare (livadhet e Posidoniasë, komunitetet koralligjene, llojet e peshkut, algat, kafshët detare pa kurriz, etj.), por edhe shëndetit të njeriut. Ndotja mund të vijë nga bregu në formë mbeturinash dhe ujërash të zeza dhe nga deti në formë balasti dhe mbetjesh të karburanteve. Kur marrim parasysh ndotjen nga bregu, një nga problemet kryesore në zonë janë mbeturinat e ngurta, të cilat gjenerohen nga aktivitetet turistike dhe transporti detar në rajon, por edhe nga komunitetet vendase (mbeturinat ndërtimore dhe komunale). Sa i përket ujërave të zeza, ato paraqesin një kërcënim të madh për shkak të mungesës së lidhjes së mirë me sistemin e kanalizimeve dhe numrit të vogël të stacioneve të trajtimit.

3.3.7 Aktivitetet ushtarake (Baza e Pasha Limanit)

Baza Detare Pashaliman është një nga dy bazat kryesore të marinës shqiptare (tjetra është në Durrës). Ajo është e vendosur në fundin jugperëndimor të Gjirit të Vlorës pranë Orikumit. Gjithashtu baza e vogël detare në 25 Kilometra më tej në veri të ishullit të Sazanit i përket bazës detare Pashaliman. Forca Detare shpesh zhvillon ushtrime detare në Gjirin e Vlorës, nga Pashalimani.

3.3.8 Harta totale e kërcënimeve

Harta totale e kërcënimeve tregon në mënyrë të përmbledhur të gjitha zonat që ndikohen nga aktivitetet e ndryshme që zhvillohen brenda parkut. Për përgatitjen e kësaj harte secilit nga kërcënimet i kemi dhënë një koeficient të veçantë që reflekton nivelin e rrezikut që sjell secili prej tyre, si më poshtë:

- Peshkimi artizanal 3
- Peshkimi komercial 4
- Peshkimi sportiv 3
- Peshkimi i paligjshëm 5
- Akuakultura 2
- Turizmi 2
- Transporti detar 3
- Anijet turistike 2
- Ndotja 3

Për secilin kërcënim, për çdo kuadrat të rrjetit kuadratik është llogaritur vlera e kërcënimit duke shumëzuar koeficientin e kërcënimit me sipërfaqen që zë aktiviteti në fjalë brenda kuadratis. Më pas të gjitha vlerat e kërcënimeve të ndryshme janë mbledhur për secilin kuadrat Vlera nominale që ka rezultuar është normalizuar sipas formulës $x_i \text{ Normal} = (x_i - \text{Min}(x)) / (\text{Max}(x) - \text{Min}(x))$. Vlerat e normalizuara janë klasifikuar në tre klasa duke përdorur algoritmin statistikor (Jenks, 1967), i cili përpiket të gjejë grupime natyrore të të dhënave për të krijuar klasat. Klasat që rezultojnë kanë variacion maksimal midis klasave individuale dhe më pak variacion brenda çdo klase. Në rastin e vlerës totale natyrore klasat janë ndarë si më poshtë:

- Klasa 1 – Pak e Rrezikuar – Vlerat 0.0000 - 0.317308
- Klasa 2 – Mesatarisht e Rrezikuar – Vlerat 0.317308- 0.608174
- Klasa 3 – Shumë e Rrezikuar – Vlerat 0.608175 - 1.0000

Nga analiza e rezultateve vërehet se vetëm 10% e territorit është klasifikuar si shumë e rrezikuar dhe pjesa me ë madhe e saj ndodhet në bregun lindor të Karaburunit, në vijim të kufirit të parkut detar. Në këtë zonë mbivendosen aktivitetet e peshkimit me turizmin dhe akuakulturën.

Ndërkohë, rreth 1/3 e territorit (31%) klasifikohet si mesatarisht i rrezikuar, duke përfshirë gjithë bregun perëndimor të Karaburunit, dhe zonën bregdetare nga Vlora në Orikum (zona e plazhit). Po ashtu, në këtë kategori përfshihen edhe korridoret e transportit detar (Mezokanali). Vetëm 5% e zonës është klasifikuar si pak e rrezikuar nga aktivitetet njerëzore.

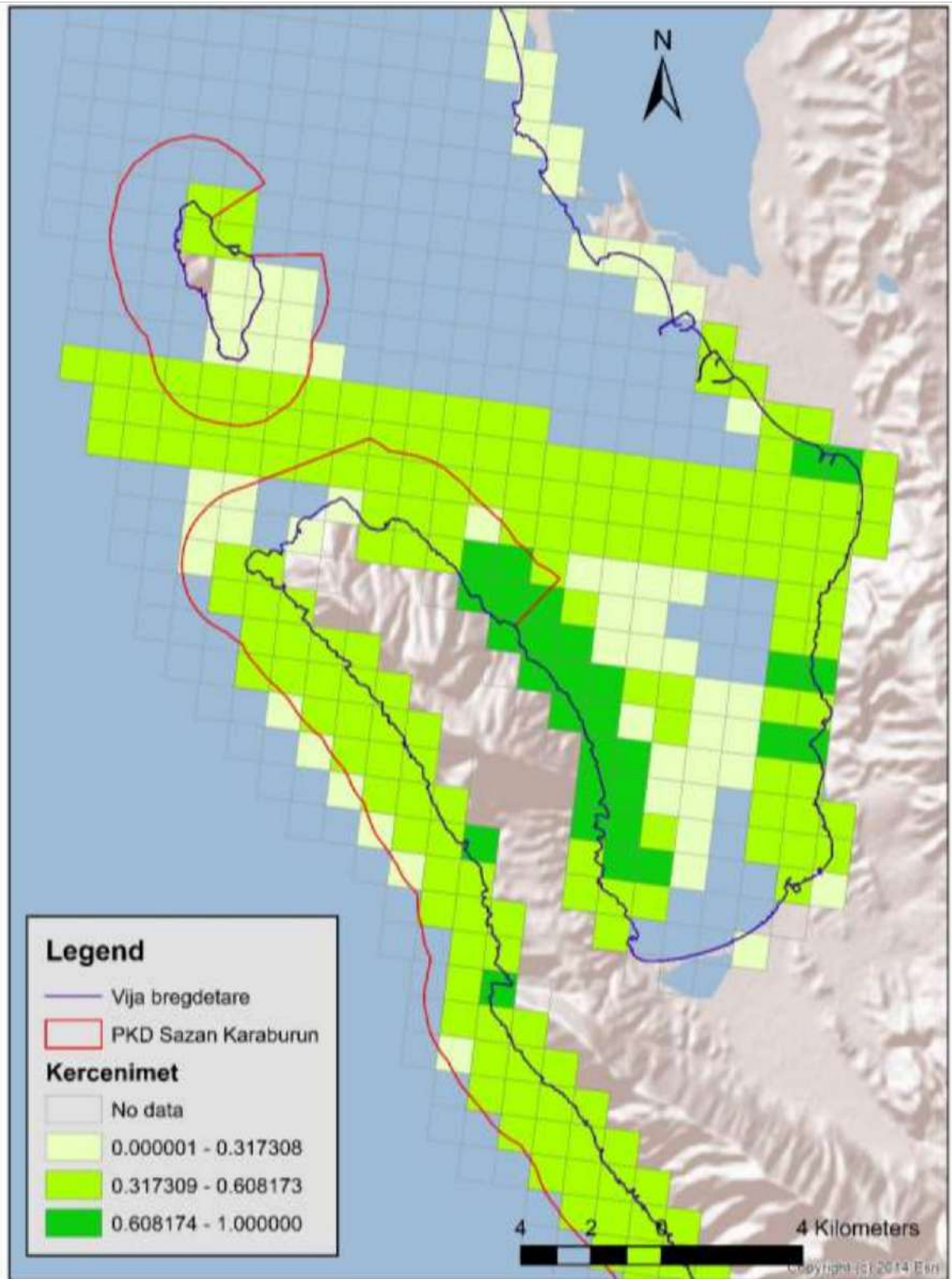

FIGURA 10. HARTA E VLERËS SË KËRCËNIMEVE

Ashtu si dhe për vlerat natyrore, problem mbetet mungesa e të dhënave për një pjesë të mirë të zonës së studimit (54%), çka e bën të vështirë analizën tërësore të kërcënimeve.

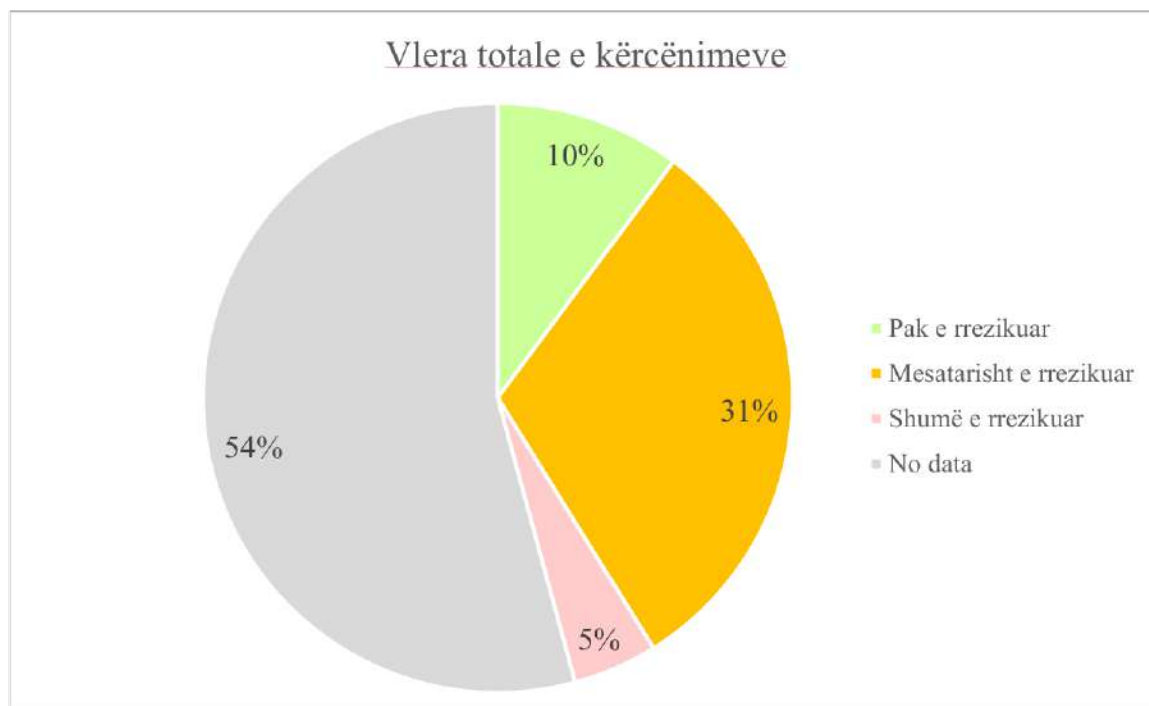

FIGURA 11. SHPËRNDARJA E SIPËRFAQES SIPAS KLASAVE TË RREZIKUT

3.4 Harta analitike

Kombinimi i hartës totale të vlerave me hartën totale të rrezikut evidenton zonat me vlera të larta natyrore të cilat nuk kërcënohen nga aktivitetet ekonomike të banorëve që përdorin burimet natyrore. Vlera e secilit kuadrat në rrjetin kuadratik përcaktohet nga rezultati i diferencës $V_{\text{finale}} = V_{\text{nat}} - V_{\text{kërcënime}}$. Edhen në këtë rast vlerat nominale (ku përfshihen edhe vlera negative) janë normalizuar sipas formulës $x_{i \text{ Normal}} = (x_i - \text{Min}(x)) / (\text{Max}(x) - \text{Min}(x))$. Vlerat e normalizuara janë klasifikuar në tre klasa duke përdorur algoritmin statistikor (Jenks, 1967), i cili përpiqet të gjejë grupime natyrore të të dhënave për të krijuar klasat. Klasat që rezultojnë kanë variacion maksimal midis klasave individuale dhe më pak variacion brenda çdo klase. Në rastin e vlerës totale natyrore klasat janë ndarë si më poshtë:

- Klasa 1 – Pak e Përshtatshme – Vlerat 0.000000 - 0.310171
- Klasa 2 – Mesatarisht e Përshtatshme – Vlerat 0.310172 - 0.602593
- Klasa 3 – Shumë e Përshtatshme – Vlerat 0.602594 - 1.000000

Analiza e rezultateve tregon se vetëm 6% e zonës së studimit është shumë e përshtatshme për ruajtjen e vlerave natyrore pasi përfshin territore me vlera natyrore që janë pak të rrezikuar nga aktivitetet apo përdorimet njerëzore. Për më tepër edhe territoret e klasifikuara si mesatarisht të përshtatshme (10%) mund të përdoren për ruajtjen e natyrës duke menaxhuar e kontrolluar me kujdes aktivitetet dhe përdorimet e burimeve natyrore që ndodhin brenda tyre.

Ndërkohë, 1/3 e territorit të marrë në studim është klasifikuar si pak e përshtatshme për ruajtjen e natyrës, por jemi të bindur se në këto territore shtrihen edhe zona për të cilat ka munguar informacioni i plotë mbi vlerat natyrore.

Mbetet shqetësues fakti që pothuajse gjysma e territorit të zonës së studimit nuk ka asnjë të dhënë qoftë për vlerat natyrore, qoftë për aktivitetet që zhvillohen në të lidhur me përdorimin e burimeve natyrore.

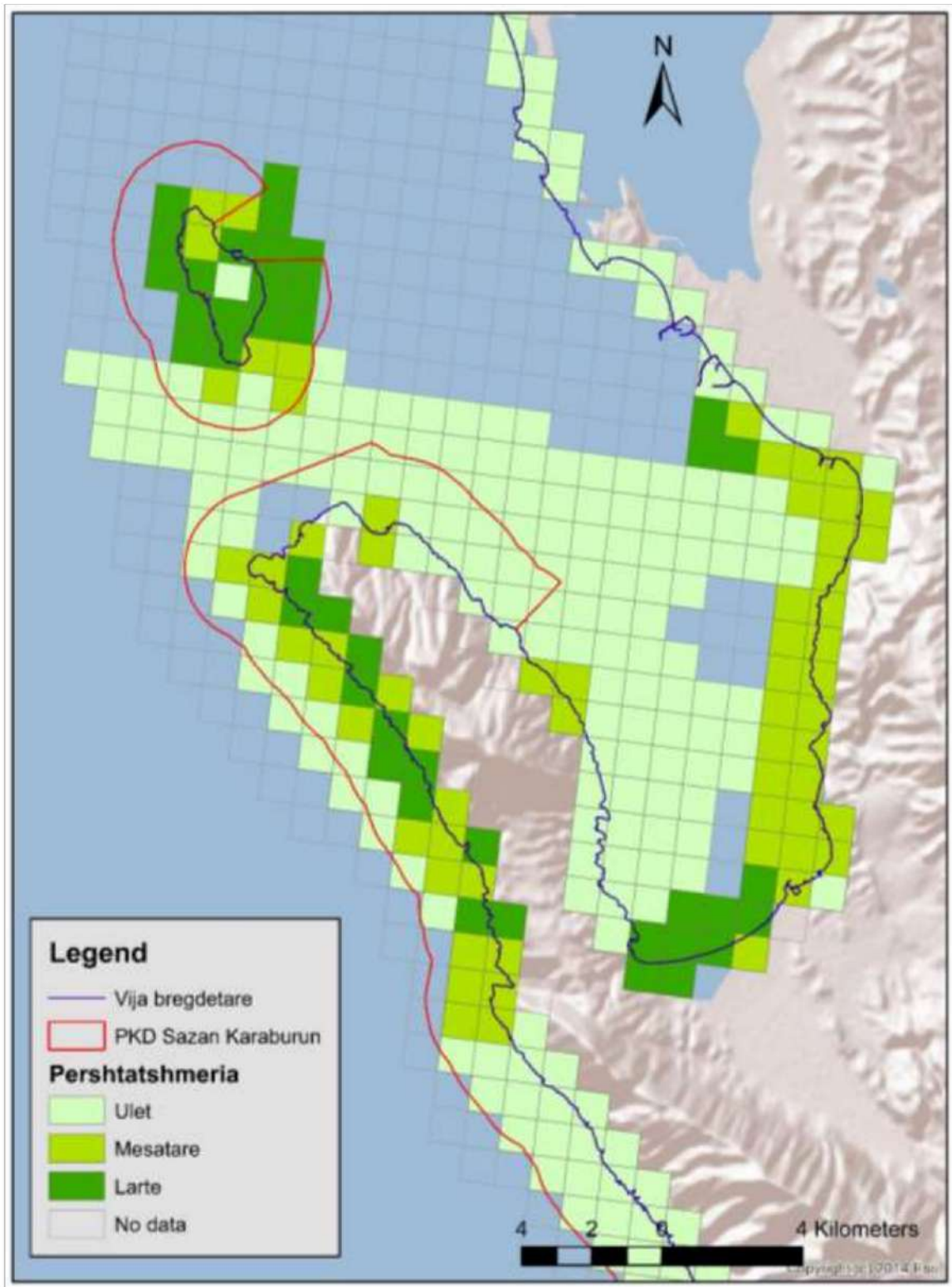

FIGURA 12. HARTA E PËRSHTATSHMËRISË PËR RUAJTJEN E NATYRËS (VLERA TOTALE)

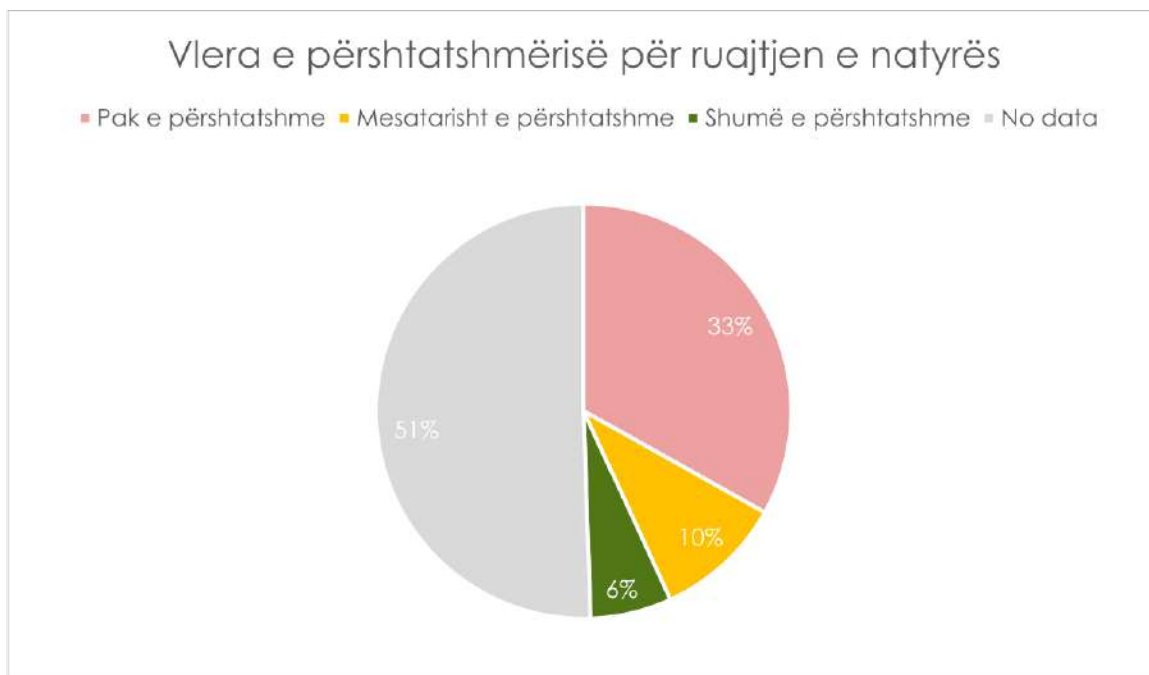

FIGURA 13. SHPËRNDARJA E SIPËRFAQES SIPAS KLASAVE TË PËRSHTATSHMËRISË PËR RUAJTJEN E NATYRËS

Bazuar në rezultatet e analizës së mësipërme, duke marrë parasysh sipërfaqet e klasifikuara si më të përshtatshme për ruajtjen e natyrës, pasi kanë vlera të larta natyrore dhe nuk kërcënohen ndjeshëm nga aktivitetet njerëzore apo përdorime të tjera të burimeve natyrore, në zonën e Gjirit të Vlorës mund të identifikojmë tre zona të përshtatshme për tu përfshirë në rrjetin Natura 2000.

Zona e parë e propozuar përputhet me Parkun Kombëtar Detar Sazan-Karaburun, edhe pse nuk mbulon gjithë bregun perëndimor të Karaburunit. Sipërfaqja e kësaj zone është 4'402.25 ha. Edhe zona e dytë përputhet me Parkun Detar pasi përfshin gjithë pjesën bregdetare përreth Ishullit të Sazanit. Kjo zonë ka një sipërfaqe prej 3'669.58 ha. Zona e tretë shtrihet në pjesën e brendshme të Gjirit të Vlorës dhe përfshin gjithë vijën bregdetare nga Vlora më Radhimë e deri në Orikum dhe ka një sipërfaqe të përgjithshme prej 3'177.02 ha.

Me interes është edhe harta e zonave të konfliktit, e cila tregon zonat që kanë vlera të larta natyrore por që kërcënohen seriozisht nga aktivitetet dhe përdorimet njerëzore. Identifikimi i zonave të konfliktit është bërë duke krahasuar rezultatet e vlerës natyrore me rezultatet e kërcënimeve, sipas përcaktimeve të tabelës së mëposhtme.

TABELA 3. IDENTIFIKIMI I ZONAVE TË KONFLIKTIT

Vlera natyrore	Kërcënimet	Konflikti	Numri i kuadrateve	% territorit
Shumë e lartë	Shumë e rrezikuar	I lartë	2	0.3%
Shumë e lartë	Mesatarisht e rrezikuar	I lartë	10	1.5%
Shumë e lartë	Pak e rrezikuar	I Ulët	4	0.6%
Mesatare	Shumë e rrezikuar	I Lartë	11	1.7%
Mesatare	Mesatarisht e rrezikuar	Mesatar	38	5.9%
Mesatare	Pak e rrezikuar	I Ulët	7	1.1%

E Ulët	Shumë e rrezikuar	I Ulët	0	0%
E Ulët	Mesatarisht e rrezikuar	I Ulët	10	1.5%
E Ulët	Pak e rrezikuar	I Ulët	1	0.2%

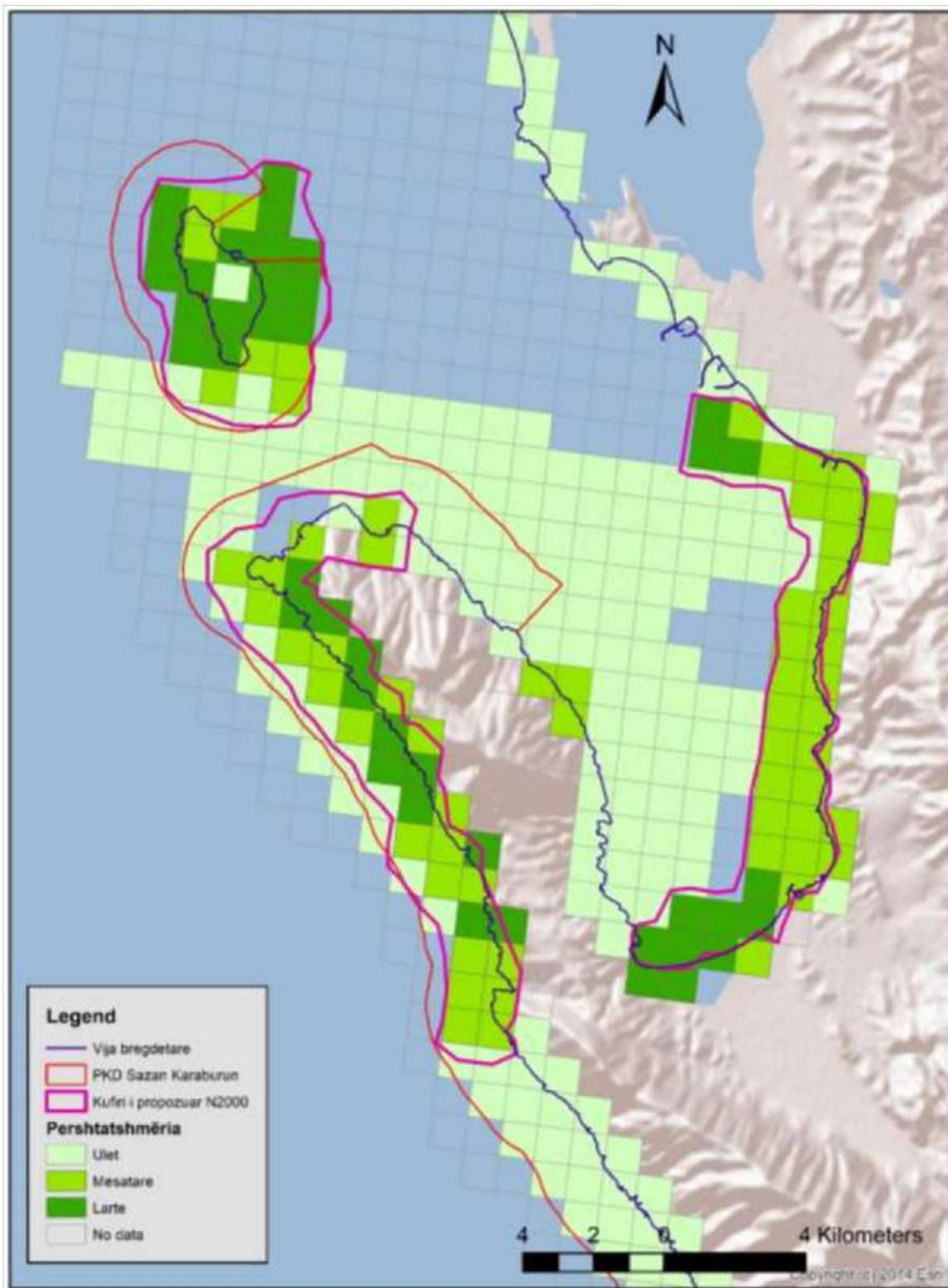

FIGURA 14. KUFIRI I PROPOZUAR PËR ZONAT NATURA 2000

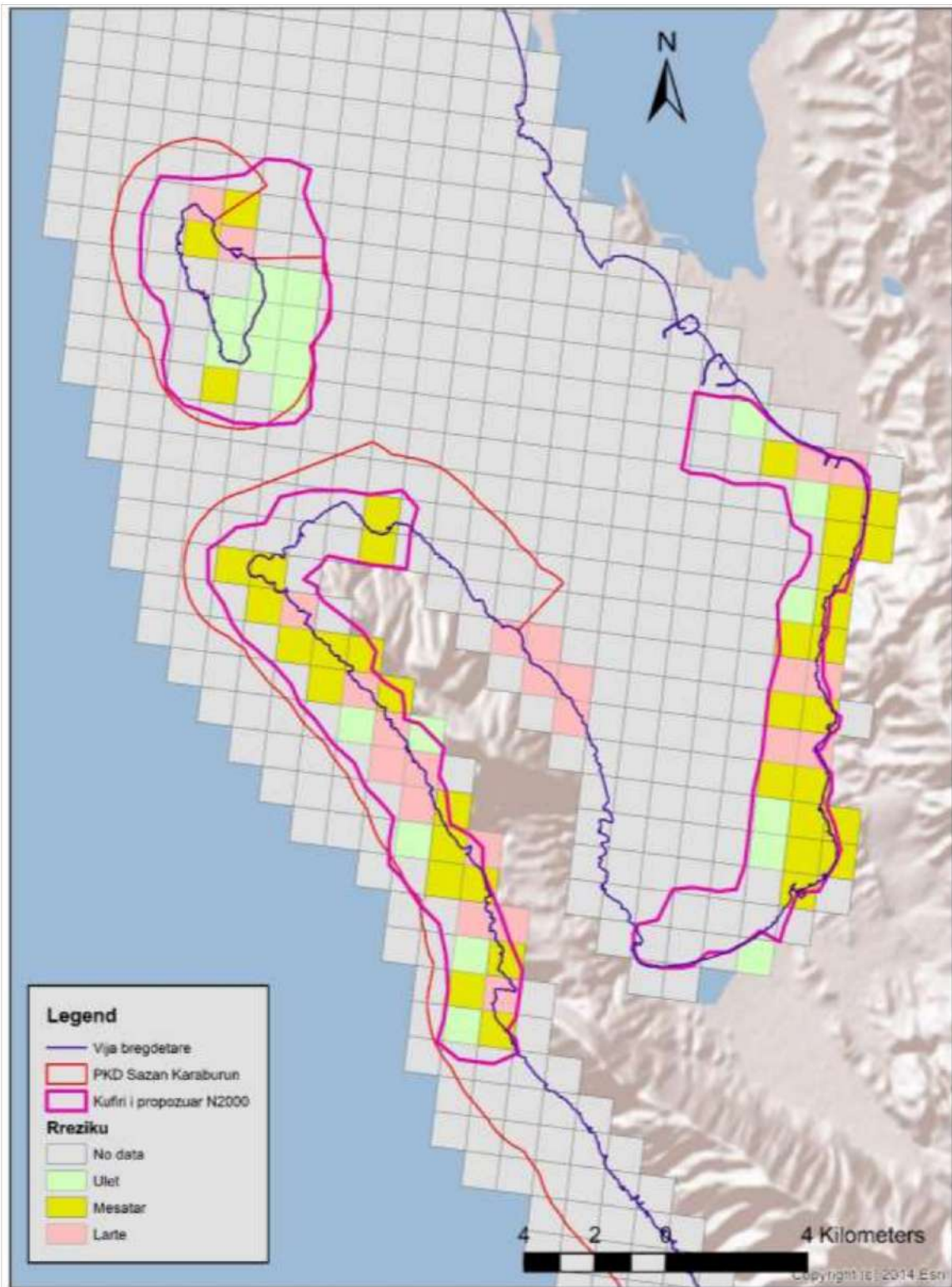

FIGURA 15. KUFIRI I PROPOZUAR PËR ZONËN NATURA 2000 ME ZONAT E KONFLIKTIT

Analiza e zonave konfliktuale tregon se vetëm 4% e territorit është klasifikuar si zona ku mund të ketë konflikte serioze midis ruajtjes dhe përdorimit të burimeve natyrore, dhe 6% e territorit si zona ku ky konflikt është i moderuar. Siç kemi theksuar edhe më sipër, problematike është mungesa e të

dhënave, si për vlerat natyrore edhe për aktivitetet e përdorimit të burimeve natyrore. 87% e territorit të Gjirit të Vlorës nuk ka të dhëna për analizë.

Sidoqoftë, nisur nga lloji dhe natyra e aktiviteteve apo kërcënimeve të analizuara, vlerësojmë që një angazhim i kujdesshëm dhe kontroll më i mirë i territorit nga administrata e zonave të mbrojtura dhe autoritetet e tjera vendore, si dhe një ndërgjegjësim më i mirë i banorëve për vlerat e rëndësishme të zonës do të kontribuonte ndjeshëm në uljen e konflikteve dhe garantimin e ruajtjes së vlerave natyrore.

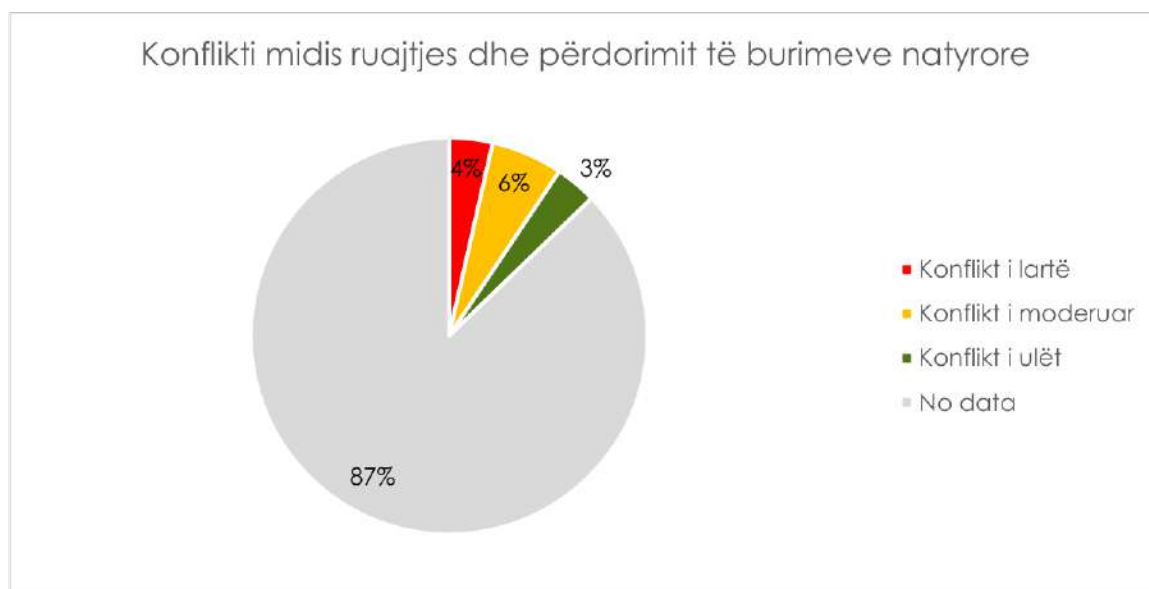

FIGURA 16. SHPËRNDARJA E SIPËRFAQES SIPAS KLASAVE TË KONFLIKTIT

Të tria zonat e propozuara për rrjetin Natura 2000 përfshijnë territore të klasifikuara si me konflikt të lartë apo mesatar, veçanërisht zona në pjesën perëndimore të Karaburunit dhe ajo në pjesën e brendshme të Gjirit të Vlorës. Për këtë arsye është e domosdoshme të punohet për zbutjen e konflikteve midis ruajtjes së vlerave natyrore dhe përdorimit të tyre nga banorët.

Në këtë rast, menaxhimi i zonës Natura 2000 do të kërkonte një bashkëpunim më të ngushtë me palët e interesuara dhe specifikisht me përdoruesit e burimeve natyrore në zonë për të minimizuar ndikimin e aktiviteteve të tyre mbi vlerat natyrore të zonës duke garantuar statusin e favorshëm të ruajtjes për llojet dhe habitatet e rëndësishme. Pikërisht ky do të jetë një nga qëllimet kryesore të takimit të dytë me palët e interesuara në zonë.

4 Procesi pjesëmarrës

Procesi i identifikimit dhe analizës së vlerave natyrore, kërcënimeve dhe presioneve aktuale e potenciale ndaj tyre është i rëndësishëm për të kuptuar në shumë mbi masat dhe aktivitetet e mundshme të ruajtjes së natyrës që duhen zbatuar në zonë. Pjesëmarrja e gjithë aktorëve të interesuar në këtë proces i jep një vlerë të veçantë përpjekjeve për të ruajtur të pandryshuar trashëgiminë natyrore, si në nivel lokal ashtu edhe në atë kombëtar/ndërkombëtar.

4.1 Takimi i parë

Takimi i parë me aktorët është zhvilluar në **x.xx.2023** në Vlorë, pranë Qendrës së Peshkimit Orikum. Lista e pjesëmarrësve u përgatit duke marrë parasysh një bazë të gjerë të palëve të interesuara, duke

përfshirë vendimmarrësit në nivel lokal, stafin e administratës së zonës së mbrojtur, përfaqësuesit e komunitetit lokal dhe përdoruesit e burimeve lokale.

Në këtë takim pjesëmarrësit u informuan fillimisht mbi parimet bazë të konceptit Natura 2000, rëndësia, përfitimet dhe detyrimet që rrjedhin prej saj. Ata u njohën me kuadrin ligjor lidhur me rrejtin Natura 2000, si dhe hapat që duhet të ndërmerren nga vendet candidate gjatë procesit të harmonizimit të direktivave të BE-së. Direktiva e Habiteteve synon ruajtjen afatgjatë të biodiversitetit duke marrë parasysh kërkesat ekonomike, sociale, kulturore dhe rajonale. Praktikrat e mira të menaxhimit të zonave Natura 2000 forcojnë lidhjet midis trashëgimisë natyrore dhe kulturore në BE dhe krijojnë mundësi shtesë për aktivitete ekonomike që përdorin burime natyrore (turizmi mjedisor, aktivitete në natyrë, promovimi i produkteve lokale, etj.) dhe krijojnë vende të reja pune e të ardhura shtesë për banorët e zonës. Gjithashtu, pjesëmarrësit u njohën edhe me mundësitë e financimit për zonat Natura 2000. BE ka një sërë programesh që mund të mbështesin aktivitete për menaxhimi, ruajtjen dhe promovimin e zonave Natura 2000, si programi LIFE (nën-programi Nature), Fondi Bujqësor Evropian për Zhvillimin Rural (EAFRD), Fondi Evropian i Zhvillimit Rajonal (ERDF), Fondi Social Evropian (ESF), Fondi Evropian i Marinës dhe Peshkimit (EMFF), etj. Programi Horizon 2020 mund të ofrojë fonde për aktivitete lidhur me kërkimin shkencor, inovacionin dhe zhvillimin e njohurive.

Sidoqoftë, elementi kryesor i takimit ishte shpjegimi dhe ilustrimi i koncepteve dhe hapave që do të ndiqen gjatë zbatimit të Qasjes Inovative me Pjesëmarrje bazuar në Ekosistem. Pjesëmarrësit u njohën me të dhënat paraprake të grumbulluara për zonën dhe diskutuan gjerësisht për identifikimi hapësinor të vlerave natyrore dhe kulturore dhe presioneve dhe kërcënimeve të lidhura me to. Gjatë takimit u mblodhën sugjerime dhe informacione të vlefshme nga palët pjesëmarrëse mbi vlerat e biodiversitetit të cilat janë përdorur në studimet ekologjike të ekspertëve lokalë dhe kanë ndihmuar në analizimin e mëtejshëm të të dhënave. Të gjitha të dhënat e mbledhura u gjeoreferencuan dhe digjitalizuan në GIS.

Gjatë takimit u diskutua edhe për listën e aktorëve të interesuar për përdorimin dhe ruajtjen e burimeve natyrore të zonës, dhe pjesëmarrësit dhanë sugjerime mjaft të vlefshme për zgjerimin e listës së aktorëve dhe institucioneve të interesuara dhe rolin/angazhimin e tyre në përcaktimin dhe menaxhimin e zonës Natyra 2000.

Veç sa më sipër, ekspertja lokale, Dr. Ina Nasto, ka zhvilluar një sërë takimesh dypalëshe me institucione dhe aktorë të tjerë lokalë për të diskutuar mbi vlerat natyrore dhe kërcënimet ndaj këtyre vlerave në Gjirin e Vlorës.

4.2 Takimi i dytë

Takimi i dytë u zhvillua në Nëntor 2023 në mjediset e Hotel Bolonja, Vlorë dhe u fokusua drejtpërdrejt në diskutimet konsultative midis pjesëmarrësve mbi bashkë shqyrtimin e rezultateve të grumbulluara dhe të analizuara deri më tani. Një sërë prezantimesh mbi vlerat natyrore të identifikuar brenda zonës së studimit iu paraqitën pjesëmarrësve, të cilët diskutuan mbi vlerat natyrore të identifikuar (habitatet) dhe identifikimin e përfitimeve socio-ekonomike nga përdorimi i burimeve natyrore për komunitetin lokal si dhe presionet dhe kërcënimet aktuale dhe potenciale që ndikojnë në ekosistemet natyrore.

Identifikimi dhe adresimi i konflikteve është kryer duke përdorur të dhënat e marra nga fazat e mëparshme të vlerësimit, në mënyrë që të identifikohen interesat apo përdorimet konfliktuale të vlerave natyrore në zonë dhe aktorët përgjegjës për këto përdorime. Analiza shqyrton se si niveli i

përdorimit/interesi rrezikon degradimin e ekosistemeve dhe shërbimeve që rrjedhin prej tyre dhe ndikon në vendimet lidhur me menaxhimin e zonës dhe vlerave natyrore (habitate, lloje). Paraqitja e analizës në hartë ndihmon mjaft diskutimin dhe arritjen e kompromisit për zgjidhjen e situatave konfliktuale.

Për të kuptuar më mirë lidhjen midis vlerave natyrore, përdoruesve, përfitimeve, aktiviteteve dhe rreziqeve potenciale që rrezikojnë këto vlera, është zhvilluar dhe prezantuar tek pjesëmarrësit një model konceptual për ruajtjen e biodiversitetit dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Modeli lidh vlerat natyrore (habitatet detare, livadhet me Posidonia) me sektorët socio-ekonomikë (peshkimi, turizmi, transporti detar e turistik) për të përshkruar, sipas tyre, se çfarë përfitimesh për zhvillimin e qëndrueshëm të zonës mund të gjenerohen nga ruajtja e habitateve që funksionojnë mirë dhe çfarë masash duhet të zbatohen për të ruajtur këto përfitime. Përveç kësaj, u identifikuan edhe përdoruesit (palët e interesuara) dhe aktivitetet që përfitojnë nga këto vlera të lidhura me bimësinë apo habitatet specifike. Më tej, pjesëmarrësit evidentuan rreziqet aktuale dhe potenciale që përdoruesit të humbasin përfitimet e ofruara nga vlerat natyrore të zonës.

Modeli konceptual i krijuar si më sipër ndihmon në sqarimin e lidhjeve midis komponentëve të ndryshëm të modelit dhe natyrën e marrëdhënieve midis vlerave, përfitimeve shoqëruese për përdoruesit lokalë dhe rreziqeve për të humbur këto vlera. Kjo "tablo e gjerë" shërben për t'u përshtatur me të gjitha nevojat dhe pritshmëritë e të gjitha palëve të përfshira në procesin e identifikimit dhe menaxhimit të zonave Natura 2000.

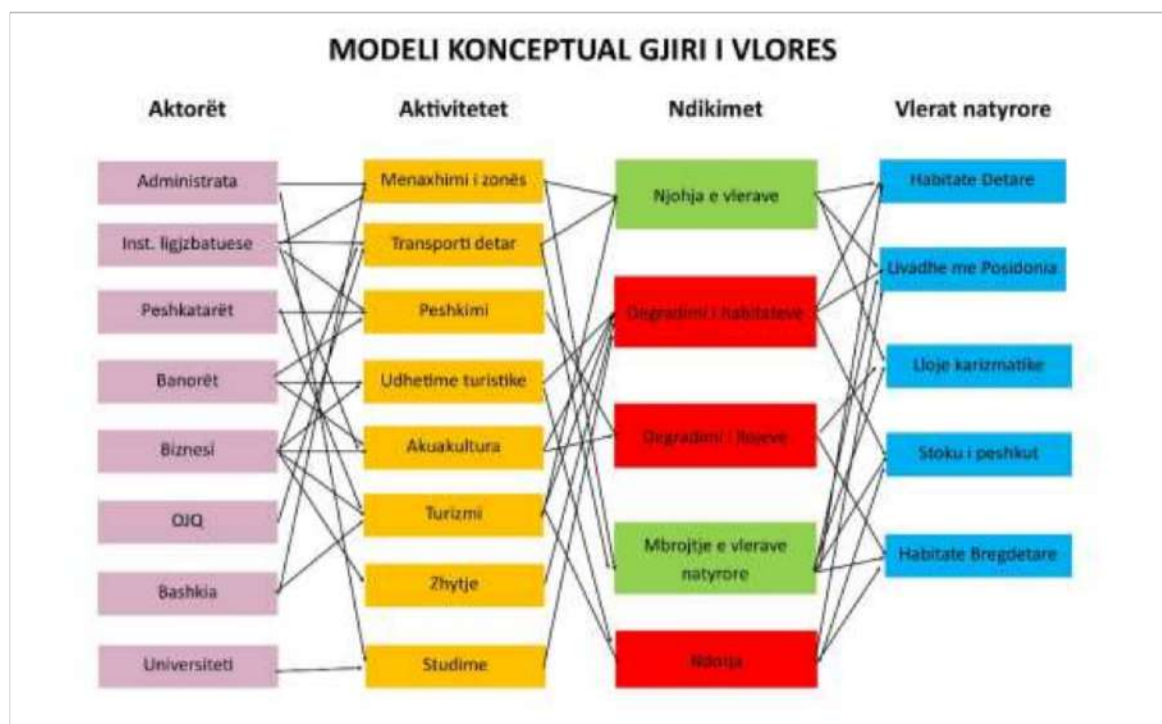

FIGURA 17. MODELI KONCEPTUAL GJIRI I VLORES

Një qasje e tillë është me rëndësi themelore për të garantuar përcaktimin e kufirit më të mirë të mundshëm të zonës Natura 2000 duke integruar elemente të rëndësishëm në kriteret e vlerësimit të zonës, i cili sipas përcaktimeve strikte të Direktivës së Habiteteve duhet të bazohet vetëm në vlerat ekologjike.

Vlen të theksohet se gjatë zbatimit të kësaj qasjeje vazhdimisht i është dhënë përparësi "përfitimeve që njerëzit mund të marrin nga natyra" dhe jo "çfarë njerëzit normalisht bëjnë kundër natyrës". Në këtë kuadër, modeli konceptual shkon përtej "vlerave natyrore" dhe "kërcënimeve dhe presioneve" ndaj tyre, duke identifikuar e analizuar "përfitimet për njerëzit" dhe zbutur/zgjithur konfliktet e mundshme gjatë sigurimit të vazhdueshëm të këtyre përfitimeve. Kjo përbën një parakusht të rëndësishëm për të garantuar ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore në zonat Natyra 2000.

5 Përfundime e rekomandime

Bazuar në rezultatet e analizës së më sipërme mund të arrijmë në përfundimin se zona e Gjirit të Vlorës është një zonë me vlera të veçanta natyrore të cilat kanë interes të lartë ruajtjeje edhe për komunitetin evropian. Identifikimi i disa zonave si pjesë e rrejtit Natura 2000 do të kontribuojë ndjeshëm në ruajtjen afatgjatë të këtyre vlerave natyrore, duke krijuar njëkohësisht mundësi më të mira për zhvillimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore.

Analiza e kryer në kuadër të këtij vlerësimi, nxjerr në pah edhe një sërë mungesash e problematikash lidhur me procesin e identifikimit dhe vlerësimin të vlerave natyrore në përgjithësi. Kështu mund të përmendim mungesën e të dhënave të besueshme mbi identifikimin dhe përhapjen e llojeve të rëndësishme të faunës, përfshirë edhe lloje karizmatike si foka e Mesdheut, peshkaqenët, delfinët, breshkat e detit. Gjithashtu, puna e mirë që ka nisur në identifikimin dhe inventarizimin dhe monitorimin e këtyre llojeve duhet të vazhdojë edhe në të ardhmen duke zgjeruar listën e llojeve dhe përditësuar vazhdimisht bazat e të dhënave ekzistuese.

Nga ana tjetër, mbetet ende shumë punë për të bërë në konsolidimin dhe përfshirjen më të gjerë të aktorëve të rëndësishëm në zhvillimin socio-ekonomik të zonës, në procesin e menaxhimit të burimeve natyrore për të garantuar ruajtjen afatgjatë të vlerave të biodiversitetit. Përgjithësisht grupet e përdoruesve të burimeve natyrore (peshkatarë, operatorët turistikë, autoritetet vendore) janë të pa organizuar dhe vështirësisht të përfaqësuar në forumet e diskutimit mbi përdorimin e qëndrueshëm dhe ruajtjen e burimeve natyrore. Po ashtu, shoqëria civile, në përgjithësi, nuk ka kapacitetet e nevojshme dhe aftësitë e duhura për të mobilizuar e përfaqësuar denjësisht të gjitha shtresat dhe grupet e interesit në komunitetet lokale përreth Gjirit të Vlorës.

Pilotimi i "Qasjes Inovative për Identifikimin e Zonave Natura 2000" në zonën e Gjirit të Vlorës ishte një përvojë pozitive, e cila jo vetëm lehtësoi procesin e identifikimit të zonave potenciale Natura 2000, por krijoi edhe kushtet dhe instrumentet e duhura për fillimin dhe vazhdimin e një dialogu konstruktiv midis palëve dhe aktorëve të ndryshëm me qëllim garantimin e menaxhimit të qëndrueshëm të vlerave natyrore të zonës me qëllim ruajtjen e habitateve dhe llojeve të rëndësishme.

Përvoja e krijuar gjatë zbatimit të kësaj metodologjie evidentoi edhe njëherë vështirësinë e zbatimit korrekt të proceseve me pjesëmarrje në Shqipëri dhe punën e madhe që duhet bërë ende, jo vetëm për informimin dhe ndërgjegjësimin e grupeve të ndryshme të interesit, por edhe për nxitjen e ndjenjës së tyre të përfaqësimit dhe krijimin e kapaciteteve të nevojshme për pjesëmarrje aktive në mirëqeverisjen e burimeve natyrore. Njëkohësisht, është e rëndësishme të punohet edhe me institucionet qeveritare (në nivel qendror e vendor) për të përmirësuar mekanizmat e bashkëpunimit dhe gjithë-përfshirjes në proceset vendim-marrëse lidhur me menaxhimin dhe qeverisjen e burimeve natyrore.

Nisur nga përfundimet e mësipërme mund të rekomandojmë sa më poshtë:

-
- Qasja Inovative për identifikimin e zonave Natura 2000 të përdoret si qasje standard në gjithë procesin e identifikimit dhe vlerësimit të zonave të propozuara si pjesë e rrjetit Natura 2000 në Shqipëri.
 - Të mbështetet puna kërkimore-shkencore e universiteteve dhe grupeve të tjera kërkimore, veçanërisht në grumbullimin dhe thellimin e njohurive lidhur me identifikimin dhe kartografin e habitateve dhe zonave të përhapjes së llojeve me rëndësi ruajtjeje, të listuar në anekset e Direktivës së Habitave dhe Direktivës së Shpendëve.
 - Të punohet më shumë në drejtim të informimit dhe edukimit të aktorëve të ndryshëm lidhur me konceptet e rrjetit Natura 2000.
 - Të punohet për forcimin e kapaciteteve të grupeve lokale të aktorëve dhe përmirësimin e përfaqësimit të tyre.